

ULOGA OBAVJEŠTAJNIH SLUŽBI U SPROVOĐENJU AKTIVNIH MJERA KAO OBLIKA POLITIČKOG NASILJA

DOI: 10.70329/2744-2403.2025.5.10.10

Izvorni naučni rad

Dr. Emir Muhić¹

Sažetak

Rad analizira ulogu obavještajnih službi u provođenju aktivnih mjera kao specifičnog oblika političkog nasilja koje djeluje u sferi percepcije, informacija i kognitivne manipulacije, a ne u domenu fizičke sile. Aktivne mjere predstavljaju sofisticirano političko oružje kojim države, putem svojih obavještajnih i propagandnih kapaciteta, utiču na društveno-političku arhitekturu protivnika kroz prikrivene, poricljive i dugoročno usmjerene operacije. Metode poput dezinformacijskih kampanja, infiltracije političkih struktura, kompromitovanja lidera, induciranja društvenih tenzija i fragmentacije identiteta stvaraju alternativni politički realitet koji pogoduje ostvarivanju strateških ciljeva agresivnog aktera. Istraživanje naglašava da su aktivne mjere latentne, teško dokazive i čvrsto uklopljene u savremene oblike specijalnog rata, što doprinosi njihovoj efikasnosti i nedovoljnom razumijevanju u akademskim, institucionalnim i političkim krugovima. Poseban akcenat stavljen je na potrebu izgradnje otpornih institucionalnih mehanizama, medijske pismenosti i strateške komunikacije kao ključnih elemenata odbrane od prikrivenog političkog nasilja koje narušava suverenitet, društvenu koheziju i stabilnost savremenih država.

Ključne riječi: *obavještajne službe, aktivne mjere, političko nasilje, specijalni rat, dezinformacije, hibridno djelovanje.*

¹ emirmuhic@fkn.unsa.ba

1. Uvod

Nekonvencionalni ratovi koji odbacuju primjenu otvorenog oružanog sukoba i upotrebe legalnih i legitimnih državnih armija nalažu upotrebu sredstava kojima se na liminalnom nivou podriva suverenitet i integritet protivnika, državnog ili nedržavnog aktera. Konvencionalni, oružani ratovi su ekonomski i resursno neisplativi, te politički nepogodni, što implicira korištenje drugih načina za ugrožavanje, kontrolu ili uništavanje protivnika. Kao jedna od uspješnih metoda specijalnog rata, koja se po nalogu državnog vrha provode od strane obavještajnih službi, i koja stvara značajne posljedice na nacionalnu i međunarodnu sigurnost su aktivne mjere. Aktivne mjere u svojoj osnovi predstavljaju političko oružje, alat kojim se ostvaruju od državnih rukovodioca propisani ciljevi. Kao takve, aktivne mjere pripadaju sistemu specijalnog rata, pri čemu su veoma efikasno i efektivno oružje ili alat kojim se kreira specifično političko okruženje i društveno-politički i kulturološki narativ. Aktivnim mjerama se kreira „novi realitet“ potreban za daljnje ostvarivanje strateških ciljeva. Same aktivne mjere predstavljaju „dokazano“ političko oružje koje od dvadesetih godina prošlog stoljeća kontinuirano kreira i stvara specifične društveno-političke odnose pogodne državnom rukovodstvu.

Značajna problematika aktivnih mjera se ogleda u nedovoljnom razumijevanju istih od strane akademske zajednice, te uskogrudno posmatranje istog u domenu dezinformacija i lažnih vijesti. Aktivne mjere se trebaju posmatrati kao širok spektar metoda i mjera koje poduzimaju obavještajne službe, a kojima se utječe na političke donosiocje odluka i politiku države koja se njima tretira. Kao predmet ovog istraživanja se nameće operativna uloga obavještajnih službi na provođenje aktivnih mjera u svrhu destabilizacije ciljane države. Neophodno je adekvatnije razumjeti *modus operandi* obavještajnih službi koje provode aktivne mjere kao oblik političkog nasilja. Značajan problem predstavlja sama priroda aktivnih mjera koje su latentne, nevidljive, teško dokazive i sofisticirane, pri čemu konspirativnost djelovanja obavještajnih službi dodatno uslovljava istraživanje istih. Pitanja poput mjera, načina provođenja, ciljeva, metoda, tehnika i drugog koje se odnosi na operativne aktivnosti obavještajnih službi su nepoznanica koja se mora demistificirati kako bi bilo moguće kreirati programe i sisteme rezilijentnosti.

2. Definisanje aktivnih mjera i političkog nasilja

Aktivne mjere predstavljaju veoma efikasno i efektivno oružje agresivnih političkih aktera u borbi za političku moć ili resurse na regionalnom ili globalnom nivou. One svoj početak vežu za boljševičku kontraobavještajnu operaciju „Povjerenje“ iz 1921. godine usmjerenu protiv izbjeglih monarhista (Rid, 2019), te svoju kontinuiranu primjenu imaju u periodu Hladnog rata (Galeotti, 2019) u

kojem su dominirale nekonvencionalne mjere političkog, diplomatskog i vojnog sukoba² Sovjeta i Zapada. Fraza „aktivne mjere“ ima svoje korijene iz vremena sovjetskog KGB-a koja u sebi uključuje dezinformacijske kampanje, pokušaje političkog utjecaja i djelovanja *proxy* grupa i partija Sovjetskog saveza (Kux, 1985). Rid (2019) definiše aktivne mjere kao strateške aktivnosti koje obavještajne službe koriste za manipulaciju, dezinformaciju i podriivanje političkih procesa s ciljem postizanja geopolitičkih ciljeva. One su ključni alat političkog ratovanja, koji prevazilazi klasičnu špijunažu i uključuje ofanzivne operacije usmjerene na formiranje političkih, društvenih i ekonomskih odluka u targetiranim državama.

Zbog svoje ofanzivne prirode, aktivnim mjerama se postiže dezorganizacija, destabilizacija i demoralizacija protivnika, odnosno političke zajednice, organizacije, korporacije ili pojedinca, i usko su povezane sa ideološkom subverzijom o kojoj je govorio KGB-ov defektor Yuri Bezmenov. Galeotti (2019) navodi da su aktivne mjere termin koji je Sovjetski Savez koristio od 1950-ih godina kako bi opisao širok spektar prikrivenih i poricljivih operacija političkog utjecaja i subverzije u koji spadaju aktivnosti poput osnivanja front / proxy organizacija, podršku prijateljskim političkim sistemima, organizovanju lokalnih nemira i širenju dezinformacija i tako dalje. Radin, Demus i Marcinek (2020) aktivne mjere vide kao prikrivene i poricljive operacije političkog utjecaja i subverzije, koje obuhvataju korupciju i dezinformacije, pa sve do otvorenih atentata, pa čak i sponzorstva državnih udara. Aktivne mjere su usko povezane sa konceptom specijalnog rata koji se definiše kao koordinisana politička, ekonomska, psihološko-propagandna, obavještajno-subverzivna i vojna aktivnost provedena da se ostvari utjecaj i intrevniše na teritoriji druge države pri čemu je upotreba konvencionalne vojne sile krajnja opcija (Muhić, 2025). Specijalni rat koristi aktivne mjere kao sredstvo za postizanje strateškog i operativnog cilja kroz niz kampanja i operacija u dužem vremenskom periodu. Kako je priroda specijalnog rata dugoročna i ciklična (Muhić, 2025), tako su i operacije prolongirane, kontinuirane i naslanjaju se jedna na drugu u koordinaciji sa drugim mjerama, aktivnostima i akterima koji ih izvode.

Suštinski, aktivne mjere se ostvaruju putem medija i sistema informisanja, političkog rada, obrazovanja, fizičkog nasilja i drugih adekvatnih načina kojima je moguće direktno utjecati na targetirano društvo, naciju ili zajednicu, kako bi se utjecalo na političke donosiocce odluka. Trenutačno u akademskoj zajednici regiona ne postoji prepoznavanje termina „aktivne mjere“, te ista neadekvatno upotrebljva termin „dezinformacija“ za aktivnosti koje imaju cilj utjecati na

² U navedenom sukobu Sovjeta i Zapada, osnovni cilj je bio poraziti neprijatelja bez dikretne upotrebe vojne sile, već uz pomoć nekinetičkih, nekonvencionalnih i asimetričnih mjera kojima se direktno napadao um targetirane skupine. Kada se govori o upotrebi vojne sile, tada se misli na proxy ratove (Koreja, Vijetnam, Afganistan) u kojima su akteri nudili svoje usluge savjetnika ili vojno pomagali stranu koja se bori protiv njihovog ideološkog protivnika.

donošenje odluka. Također ne postoji prepoznavanje i razlikovanje načina na koji se postiže dominacija u informativnom prostoru kroz operacije utjecaja, psihološke operacije i informacione operacije pri čemu se različiti modaliteti etiketiraju jednostavno kao dezinformacija. Kako Rid (2019) navodi, aktivne mjere uvijek u sebi uključuju upotrebu dezinformacija, ali one nisu jedini element. Ponekad su projekti osmišljeni kako bi olakšali određenu političku odluku kroz stvaranje „povoljnog“ okruženja koje određenu zajednicu, grupu ili vladu dovodi do navedene političke odluke. Isto se čini aktivnim propagiranjem činjenica koje navedenoj grupi idu u prilog, te nanose reputacijsku ili drugu štetu neprijateljskom akteru. Gotov nevidljivo usmjeravanje ka specifičnom cilju predstavlja *modus operandi* kojim se ostvaruje pobjeda nad protivnikom bez ulaska u otvoreni, konvencionalni sukob.

Također, aktivne mjere aktivne mjere nisu spontane laži političara, već metodični rezultat velikih birokratija. Izjave mnogih političkih aktera iako one izgledaju sasvim proste, jednostavne i beznačajne u sebi nose poruku koja je usmjerena prema određenoj skupini ili služe za kreiranje budućeg narativa zasnovanog na izjavi. To nisu samo izjave političkih aktera, već specifični revizionistički narativi nepolitičkih ili pseudopolitičkih aktera kojima se nastoje mijenjati historijske činjenice i fakti. Plasiranjem specifičnih informacija u eter, stvara se sidrište za izgradnju lažnih narativa koji će u budućnosti služiti kao podrška strateškom cilju. Za ostvarenje istog je potrebna kritična masa građana koja će svjesno ili nesvjesno pristati na laž.

Aktivne mjere su u svojoj osnovi političko oružje zasnovano na pisanim ili govornim aktima političkih i drugih državno-važnih aktera, koji za cilj imaju mijenjanje trenutnog društveno-političkog stanja. One predstavljaju sofisticiran oblik političkog nasilja jer djeluju bez upotrebe fizičke sile, ali s ciljem prisilnog oblikovanja političkih odluka, stavova i ponašanja targetiranih grupa, zajednica i društava. Ove metode i aktivnosti se koriste u simbiozi sa djelovanjem obavještajnih službi koje služe kao potpora političkom ili drugom akteru, bilo u pribavljanju informacija ili u širenju istih. U savremenom kibernetičkom okruženju, širenje informacija i dezinformacija, misinformacija i malinformacija postalo je glavno sredstvo za stvaranje nasilne političke dominacije koja ne djeluje kroz fizičku destrukciju, već kroz eroziju povjerenja, delegitimizaciju institucija i ograničavanje slobodne političke volje. Takvo djelovanje proizvodi sistemsku asimetriju moći i onemogućava funkcionisanje demokratskih i liberalnih principa upravljanja. Aktivne mjere stoga predstavljaju specifičan oblik političkog nasilja koje se, iako nenasilno u fizičkom smislu, ostvaruje kroz prisilu u sferi odlučivanja, oblikovanja percepcije i stvaranja operativnog okruženja u kojem targetirana zajednica donosi odluke protiv vlastitih interesa. Političko nasilje u ovom kontekstu ne podrazumijeva isključivo upotrebu sile, već svako djelovanje kojem je cilj potkopavanje sposobnosti države ili društva da suvereno upravlja vlastitim političkim procesima, čime se direktno utiče na raspodjelu

moći. U tom smislu, aktivne mjere funkcionišu kao „tihi koercijski aparat“ kojim agresivni akter nameće vlastite narative i interpretacije stvarnosti, istovremeno ograničavajući manevarski prostor legitimnim političkim akterima unutar ciljanog društva. Političko nasilje koje nastaje primjenom aktivnih mjera proizvodi tri ključna efekta: prvo, ono narušava vertikalnu legitimnost vlasti kroz eroziju povjerenja u institucije, pri čemu svaka izmišljena kriza ili fabricirani narativ postaje katalizator političke nestabilnosti; kao drugo, ono razara horizontalnu koheziju društva stvaranjem dubokih simboličkih podjela, identitetskih konflikata i permanentne sumnje među društvenim grupama koje više ne dijele zajednički okvir istine; i treće, ono vrši kognitivnu okupaciju, jer ciljano društvo počinje internalizirati narative koji su kreirani izvan njegovih granica. Takva okupacija predstavlja najnapredniji i najopasniji oblik političkog nasilja, budući da se postiže bez fizičke prisile, bez vojnih efekativa i bez vidljivog konflikta, ali s daleko većim dugoročnim posljedicama u pogledu razgradnje političkog suvereniteta.

3. Aktivne mjere i obavještajne službe

Aktivne mjere kao političko oružje zasnovane su primarno na nenasilnom djelovanju koje kao posljedicu mogu imati fizičko nasilje. Ruski general-major Vladimirov napisao je da se „savremeni ratovi vode na nivou svijesti i ideja“ i da „savremeno čovječanstvo postoji u stanju permanentnog rata“, u kojem se „neprestano nalazi između faza stvarne oružane borbe i stalne pripreme za nju“ (Galeotti, 2021). Sovjetski KGB, detašman D nastojao da ugrozi i uništi SAD kroz sofisticirane obavještajne, primarno nenasilne operacije zasnovane na dezinformacijama. Bivši pripadnik KGB-a, general-potpukovnik Oleg Kalugin, nazvao je subverziju i aktivne mjere „srcem i dušom sovjetske obavještajne službe“, dakle „subverzija, a ne prikupljanje podataka“ (CNN, 2000). Navedene operacije su se zasnivale na specifičnim vanjsko-političkim aktivnostima Sovjetskog saveza kroz „bijele“, „sive“ ili „crne“ operacije (Kux, 1985). Prema Kuxu (1985), „bijele“ operacije su bile normalne diplomatske, trgovinske ili humanitarne aktivnosti, „sive“ operacije su u sebi uključivale rad ilegalnih komunističkih grupacija na zapadu i „crne“ operacije su bile zapravo tajne operacije djelovanja agenata u širenju dezinformacija, laži, širenja plagijata, krivotvorina i tako dalje. U modernom vremenu, gotovo pa da ne postoji razlika između „bijelih“, „sivih“ i „crnih“ operacija, niti je moguće razlikovati aktere koji iste provode zbog zasićenosti informativnog prostora i propagandnog djelovanja kojim se one skrivaju. Anarhizam na međunarodnom nivou, uslovio je konstantnu borbu država za prijesto hegemonu koji pripada SAD-u (Donnelly, 2006). Međutim, dešavanja na geopolitičkom nivou uveliko prijete trenutnoj postavci i odnosima, te su na sceni ponovno „bijele“, „sive“ i „crne“ operacije za razliku od onih konvencionalnih, vojnih. Ove operacije omogućavaju kontinuirano provođenje političkog nasilja nad različitim akterima i ostvarivanje strateških

ciljeva bez otvorenih konfrontacija i konvencionalnog rata koji bi mogao proizvesti katastrofalne posljedice kao što je nuklearna razmjena projektila, rušenje moneterne sistema, masovni cyber napadi na kritičnu infrastrukturu i tako dalje. Akteri poput obavještajnih službi primjenjuju aktivne mjere koje omogućavaju liminalnu dimenziju rata kako to navodi Kilcullen (2020). Liminalna dimenzija rata prema Kilcullenu je stanje u kome nema otvorenog oružanog sukoba, ali su primjetne obavještajne aktivnosti. Sveobuhvatnost primjene aktivnih mjera i političko-društveno utjecaja je bila značajna u vremenu Hladnog rata kada je sovjetski KGB provodio mnoštvo dezinformacionih operacija poput operacije „Denver“ koja je za cilj imala okriviti vojsku SAD-a za kreiranje virusa HIV-a i AIDS-a (Kramer, 2019), te subverzivnih operacija „Pandora“ koja je za cilj imala izazivanje međurasnih nereda na teritoriji SAD-a (Andrew & Mitrokhin, 2000). Period nakon raspada Sovjetskog saveza je stvorio drugačiju klimu društveno-političkih odnosa, te je pojava religijskog radikalizma, ekstremizma i terorizma uzrokovala veću upotrebu kinetičkih nad nekinetičkim mjerama i operacijama.

Period nakon terorističkih napada 11. septembra 2001. godine je fokus stavio na kinetičko djelovanje (invazija na Irak, Afganistan), pri čemu aktivne mjere kao samostalno sredstvo nisu bile adekvatne i primjerene i nalagale su upotrebu vojnih efektiv. Period tzv. Arapskog proljeća kao niza insurgencija na Bliskom istoku, pojava ISIL-a, te ruska okupacija Krima, ukazali su na značaj aktivnih mjera i provođenja političkog nasilja prema protivnicima. Operativno djelovanje obavještajnih službi za račun agresivnih političkih aktera, omogućilo je pokretanje društveno-političkih procesa kao što su pobune, insurgencije i građanski ratovi. Važnost aktivnih mjera se ogleda u pozicijama i snagama aktera koji ih primjenjuju i aktera prema kojima su primjenjene.

Razlog zašto se aktivne mjere nisu primjenjivale u vrijeme takozvanog „globalnog rata protiv terorizma“, ogleda se u tome što su protivnički akteri – terorističke organizacije / insurgenti / pobunjenici³ na Bliskom istoku bili ranjivi i pogodni za vojno djelovanje, te su isti akteri bili značajno inferiorni u pogledu tehnološkog, ekonomskog, društveno-političkog i kulturološkog aspekta. Zbog navedenih okolnosti, nije bilo potrebe primjenjivati aktivne mjere prema targetiranim akterima. Također, specifične kontra-insurgencijske strategije

³ Specifičnost sukoba sa raznim grupama koje su imale zajednički imenitelj borbu protiv koalicioničnog snaga se ogleda u tome da nisu sve bile odane Al-Kaidi i njenim podružnicama. Određene frakcije su bile odane Sadamu Huseinu ili mudžahedinskim ili talibanskim vođama i za cilj su imale borbu protiv strane sile koja je došla na njihov teritorij. U kontekstu GWOT-a potrebno je razlikovati domicilne aktere na području Iraka i Afganistana, ciljeve i svrhu njihove borbe, te strane borbe okupljene oko Osame bin Ladena u Al-Kaidu. Ideja da su svi koji pružaju otpor američkoj vojsci i koalicionim snagama samo teroristi je eklatantan primjer nepoznavanja geopolitičkih i internih odnosa. Navedenim nepoznavanjem osnažuju se neokolonizatorske ideje i valoriziraju zločini koji su počinjeni protiv muslimana-arapa u svrhu održanja ideje „sukoba civilizacija“, pri čemu sukob nije bio na teritoriji SAD-a ili Europe, već teritoriji „kulturološkog“ neprijatelja.

(COIN)⁴ su se pokazale kao neuspješne u Iraku i Afganistanu, pri čemu je smrt civila označena kao kolateralna šteta služila kao radikalizirajući i regrutirajući element za pobunjenike kao što su Talibani, šitske i sunijske milicije u Iraku i terorističke grupe poput Al-Kaide koja je obećavala osvetu.

S druge strane, kada je riječ o velikim globalnim i regionalnim silama poput Rusije, Kine, Irana i Sjeverne Koreje koje Kilcullen (2020) naziva „zmajevima“ i organizirnim kriminalnim grupama, terorističkim organizacijama i kartelima koje navedeni autor naziva „zmijama“, aktivne mjere predstavljaju pogodno oružje za njihovo ugrožavanje, ometanje, destabilizaciju, kontrolu, pobjeđivanje ili uništavanje.

Primjenom aktivnih mjera ulazi se u domen specijalnog rata koji je zasnovan na djelovanju obavještajnih službi kroz tajne, konspirativne i maliciozne aktivnosti kojima se napada društvo i nacija bez primjene oružane sile. Sam specijalni rat kao sredstvo i način borbe za strateške ciljeve koji kreiraju državne politike i provode obavještajne službe omogućava da se na globalnom nivou provodi utjecaj na specifične skupine koje predstavljaju prijetnju nacionalnom sistemu sigurnosti. One isto tako mogu služiti kao element za postizanje lokalne ili regionalne dominacije nasuprot tehnološki i društveno-politički inferiornijih aktera.

Današnje strategije i doktrine su usmjerene ka nevidljivoj okupaciji i kontroli protivničkog stanovništva kroz primjenu raznih aktivnosti i mjera utjecaja na političkom, ekonomskom, obrazovnom, kulturnom i drugom nivou. Pripadnici kopenhagenske škole poput Barry Buzana su fokus stavili na pet sektora sigurnosti (Buzan, 1983), te su navedeni sektori dobili i istoimene prijetnje, ali danas u modernom dobu desila se diverzifikacija i širenje sektora. Samim time se poseban aspekt treba posvetiti kibernetičkom i obrazovnom sektoru koji se mogu definisati kao *novum* u sigurnosnim studijama.

Navedena dva *nova* sektora su pogodna za aktivne mjere. Prvi sektor, kibernetički, koristi se za širenje, odnosno diseminaciju misinformacija, dezinformacija i malinformacija kao i za info-kinetičke napade, dok se posljednji, obrazovni, koristi za indoktrinaciju društva kroz kompromitirani školski i obrazovni sistem. U ovom slučaju riječ je o mješavini već pomenutih „bijelih“, „sivih“ i „crnih“ operacija, te su svi državno-politički i sigurnosno-obavještajni nivoi uključeni u njih.

⁴ Counter insurgency – skupine političko-društvenih, vojnih i ekonomskih mjera koje se koriste za suzbijanje pobunjeničkih, gerilskih, insurgencijskih, partizanskih pokreta, njihovih ciljeva i podrške koju imaju unutar lokalnog stanovništva.

4. Subverzivne aktivnosti i političko nasilje obavještajnih službi

Obavještajne službe kao državi podređen organ koji ima sposobnosti za izvođenje specijalnih operacija kinetičke i nekinetičke prirode, predstavlja adekvatnog aktera u izvođenju aktivnih mjera. Kao što je u vrijeme bloklske podjele dvadesetog stoljeća sovjetski KGB provodio svoje aktivnosti zarad uspostavljanja nove ideološke orijentacije stanovništva SAD-a, te umanjivanja utjecaj SAD-a u svijetu, danas isto čine mnoge obavještajne službe. Ostvarivanje strateških ciljeva agresivnog aktera koji teži postati hegemon, nalaže kontinuirano obavještajno tretiranje protivnika i neutralnih aktera. Njihovim obavještajnim tretiranjem stvaraju se pogodni uvjeti za političke, diplomatske i ekonomske benefite koji su rezultat ometanja, uništavanja ili ugrožavanja protivnika, te indoktrinacije neutralnih aktera. Obavještajne službe izvide *de facto* sabotazu političko-društvenog uređenja kroz sljedeće aktivnosti:

- Širenje dezinformacija, misinformacija i malinformacija,
- Aktivno ofanzivno propagandno djelovanje,
- Pružanje podrške političkoj opoziciji,
- Sabotiranju izbornog procesa,
- Izazivanje klime straha i nesigurnosti u ciljanom društvu,
- Pravno, ekonomsko i diplomatsko podrivanje nezavisnosti, suvereniteta i integriteta,
- Osnivanju subverzivnih ideološki odanih organizacija,
- Finansiranju kriminalnih i terorističkih organizacija,
- Organiziranju, podstrekivanju i izvođenju atentata i političkih ubistava,
- Podstrekivanju na građanski nemir, neposluh i nasilje.

Da bi se navedene aktivnosti jasnije sistematizovale i razumjele u kontekstu savremenog političkog nasilja, u nastavku je prikazana tipologija subverzivnih mjera (Tabela 1), njihovi instrumenti, ciljevi i očekivane posljedice.

Tabela 1 Tipologija subverzivnih aktivnosti obavještajnih službi

Kategorija subverzivne aktivnosti	Operativni instrumenti	Primarni cilj	Posljedice po targetiranu državu
1. Informacione operacije	Dezinformacije, misinformacije, malinformacije, bot mreže, deepfake sadržaji, kontrola medija, psiho-operacije	Kognitivna destabilizacija populacije	Polarizacija, pad povjerenja u institucije, masovna konfuzija, delegitimizacija vlasti
2. Propagandno djelovanje	Sistematske kampanje, amplifikacija narativa kroz influensere, mreže „korisnih idiota“,	Uspostavljanje alternativne stvarnosti i	Normalizacija ekstremnih stavova, sužavanje javnog

	akademska ili kulturna podrška	ideološke dominacije	prostora, promjena političkih preferencija
3. Političko infiltriranje	Podrška opozicionim grupama, finansiranje partija, podrška protestnim pokretima, ubacivanje agenata u političke strukture	Slabljenje vladajućih struktura i stvaranje unutrašnjeg haosa	Slom političke stabilnosti, mobilizacija nezadovoljstva, pad legitimiteta institucija
4. Izorno sabotiranje	Manipulacija biračkim spiskovima, curenje kompromitiranih podataka, financiranje kampanja, cyber napadi	Narativ da su izbori nelegitimni ili manipulirani	Delegitimizacija izbornog procesa, masovni protesti, institucionalni kolaps
5. Oslabljivanje države kroz pravni i ekonomski pritisak („lawfare“)	Tužbe, sankcije, blokade, specijalni trgovinski režimi, manipulacija međunarodnim institucijama	Prisiljavanje države da mijenja političke odluke	Ekonomsku štetu, gubitak suvereniteta, pravni kaos, politička ucjenjivost
6. Osnivanje subverzivnih organizacija	Kreiranje NVO, think-tankova, pokreta, vjerskih ili kulturnih grupa lojalnih stranoj sili	Dugoročna indoktrinacija i kontrola društva	Transformacija političke kulture, „meko“ preuzimanje institucija
7. Podržavanje kriminalnih i terorističkih mreža	Finansiranje, obuka, logistika, krijumčarenje oružja	Slabljenje države iznutra stvaranjem paralelne moći	Erozija monopola sile, povećanje nasilja, delegitimizacija organa reda
8. Organizacija atentata i političkih ubistava	Plaćeni atentatori, prikrivene operacije, korištenje kriminalnih struktura	Eliminacija ključnih aktera koji predstavljaju prepreku interesima stranog aktera	Politički šok, vakuum moći, zastrašivanje opozicije i društva
9. Društvena destabilizacija	Podsticanje nemira, radikalizacije, identitarnih sukoba, pozivanje na secesiju	Kreiranje uslova za političko nasilje i raspad sistema	Građanski sukobi, masovne podjele, uslovi za intervenciju „zaštitne sile“

Navedene aktivnosti omogućavaju agresivnoj obavještajnoj službi stvaranje operativnog okruženja pogodnog za značajnije strateške poteze kao što su preuzimanje moneteranog sistema, iskorištavanja ili uništavanja kritične infrastrukture, diplomatsko zasjenjivanje i odstranjivanje iz međunarodnih

tokova, otuđenje ili iskorištavanje resursa, kontrola zračne, vodene ili kopnene granice, kontrola ili nadzor telekomunikacija i tako dalje. Prvenstveno, aktivne mjere kao oblik političkog nasilja, prevazilaze fizičke okvire nasilja i prelaze u kognitivnu sferu utjecaja na targetirane nacije, društva i grupe. Obavještajne službe uz pomoć svojih kadrovskih, tehničkih i tehnoloških kapaciteta, nastoje aktivno provoditi radnje kojima se targetirano stanovništvo stavlja u stanje straha, anksioznosti i panike. Nepostojanje aktivnih kontramjera države žrtve i njenih organa (obavještajne službe, obrazovnih institucija i tako dalje) ili općenito prepoznavanja aktivnih mjera koje provodi agresivna obavještajna služba, predstavlja političko-ideološku okupaciju. Ova okupacija ne spada u tradicionalne okupacije koje se vrše uz pomoć oružanih snaga i vojno-policijskog prisustva i provođenja kontra-insurgencijskih operacija, već se okupacija provodi kontrolom narativa, stavova, mišljenja, ponašanja i kreiranja događaja koji ih uslovljavaju. Provođenje kontramjera predstavlja veoma sofisticiranu aktivnost u ovom slučaju, pri čemu značajno otežavajući faktor predstavlja infiltracija neprijateljskih agenata, korištenje korisnih idiota⁵, finansiranju opozicije i drugog.

U činjenju političkog nasilja, radnje poput širenja dezinformacija, utjecaja / opstrukcije izbornih / političkih procesa, predstavljaju ključan element za održavanje potrebnog nivoa represije koji će stvoriti značajne političko-društvene probleme. Eskalacija političko-društvenih problema dovodi do podjela, segmentacije i atomizacije društva i nacije, te kreira operativno okruženje potrebno za prelazak na aktivnosti poput pozivanja na secesiju i njenog ostvarivanja ili izazivanja unutrašnjih sukoba koji mogu eskalirati u otvoreni oružani rat. Agresivne obavještajne službe aktivnim, tajnim i prikrivenim djelovanjem unutar političkog, ekonomskog i društvenog sistema postižu mnogo veće uspjehe nego što bi se to ostvarilo konvencionalnim ratom i upotrebom vojne sile. Korištenjem dezinformacija, propagande, kontroliranog i ciljanog fizičkog nasilja, upotrebe prava i zakona za opstrukcije političkih procesa, kao i fokusom na identitarne politike koje stvaraju podjele i produbljuju sukobe.

5. Aktivne mjere i ideološka subverzija

Djelovanje državnih elemenata ne može biti uspješno bez sistematskog oslabljivanja neprijatelja, što se provodi uz pomoć ideološke subverzije. O navedenom je govorio bivši operativac KGB-a Yuri Bezmenov, koji je u svojim intervjuima često naglašavao četiri faze kroz koje je potrebno provesti jedno društvo da bi ono bilo podložno stranom utjecaju. Bezmenov je navedene četiri faze klasifikovao kao demoralizaciju, destabilizaciju, krizu i normalizaciju, te je

⁵ Hladnoratovski termin koji se koristio za ideološke i istinske sljedbenike komunizma i socijalizma u SAD-u koji su iskorištavani od sovjetskog KGB-a za različite vrste aktivnosti – proteste, govore, napade i tako dalje.

cilj svake od navedene faze bio neprimjetno slabljenje društvenih veza i izazivanje straha, netrpeljivosti, nepovjerenja i mržnje (Bezmenov, 1985). Bezmenov (1985) na sljedeći način objašnjava navedene faze: a) *Demoralizacija: Za ovaj korak u procesu potrebno je 15 – 20 godina. Toliko je vremena potrebno da se odgoji jedna generacija. Na tom putu pomažu mediji i učitelji koji su postali simpatični (svjesno ili nesvjesno) teoretskim uzrocima subvertirajuće nacije.* b) *Destabilizacija: Nakon prethodne faze, ovo je razdoblje od dvije do pet godina za promjenu vanjskih odnosa, obrane i ekonomije ciljne zemlje.* c) *Kriza: Potrebno je oko šest sedmica haosa kao značajne društveno – političke prekretnice.* d) *Normalizacija: Ova faza mijenja mišljenje o tome kako status quo izgleda.* Bezmenovljev opis ove faze također uključuje vojno preuzimanje države, odnosno širokogrudno prihvatanje neprijateljske vojske kao oslobodilačke. Prema riječima Bezmenova, aktivne mjere su korištene za slabljenje američkog društva kroz propagiranje antizapadnih ideja poput anarhizma, komunizma, socijalizma, marksizma i ostalih lijevo orijentiranih *-izama*. Na taj način se nastojalo izazvati niz sukoba u američkom društvu na osnovu rasnih, etničkih, klasnih i seksualnih osnova. Također, u navedenoj ideološkoj subverziji kao jednom od alata aktivnih mjera, primjetna je i simbiotička upotreba drugih metoda i aktivnosti specijalnog rata poput propagande, sabotaža, diverzija, atentata i političkih ubistava i tako dalje. Osnovni cilj navedene ideološke subverzije je slabljenje države i nacije, ali se isto ne može ostvariti bez ostalih mjera, metoda i aktivnosti koje čine specifičan sistem djelovanja unutar specijalnog rata.

U provođenju aktivnih mjera, kroz koje se ostvaruje slabljenje napadnute države i nacije, osnovu napada čini dezinformacija. Navedena dezinformacija je sastavni dio ostalih aktivnosti, bilo da je u ulozi osnovnog ili dopunskog elementa. Međutim, kada je riječ o ideološkoj subverziji kao jednoj od metoda napada na društvo i državu, dezinformacije kao osnova aktivnih mjera se nalaze u prvom redu. Razlog za navedeno je moć kojom se mijenja realitet i objektivna stvarnost koja proizilazi iz manipulacije informacijom. Kao potvrdu navedenog imamo ponovno u izjavi Bezmenova koji iznosi podatak da samo 15% resursa ide u špijunske aktivnosti, dok ostalih 85% je alocirano u aktivne mjere, odnosno ideološku subverziju koja je za cilj imala mijenjanje percepcije stvarnosti Amerikanaca koji iako imaju informacije iz prve ruke *šta se dešava*, ipak ne poduzimaju ništa za odbranu države, nacije, društva, zajednice i porodice (1985). Danas, ukoliko posmatramo obavješćivane aktivnosti globalnih i regionalnih sila, uviđamo značaj kontrole medijskog prostora, naročito na društvenim mrežama i širenja narativa. Na primjer, Izrael u toku provođenja genocida u Gazi koristi influencere i društvene mreže za širenje propagande i izvođenje psiholoških operacija pri čemu su navedeni infulenseri plaćeni u iznosima od 7 hiljada američkih dolara (Middle East Eye, 2025). Društvene mreže igraju ključnu ulogu u savremenim psihološkim operacijama, omogućavajući brzo širenje dezinformacija i manipulaciju percepcijom ciljane publike (Muhić, 2025).

Hasbara, odnosno javna diplomatija Izraela, je usmjerena na formiranje stavova i mišljenja širih društvenih masa u pravcu opravdavanja ubijanja semitskog, odnosno arapskog i muslimanskog stanovništva. Isto ima za cilj da kroz medijske kampanje prikaže arape i muslimane kao prijetnju Europi, a Izrael kao branu koja štiti kršćanstvo. U ovim narativima se protežu Huntingtonove ideje o sukobu civilizacija i nekompatibilnosti Islama sa europskim vrijednostima⁶. Amplifikacija dehumanizirajućih poruka se odvija preko plaćenih influensera, korisnih idiota i zvaničnih državnih kanala. Trenutno ove operacije nemaju značajnijeg uspjeha zbog odsustva cenzure na društvenim mrežama kao što je X koja je dominantna za širenje političkih poruka. Na ovoj mreži je moguće uživo vidjeti genocid, zvjerstva i zločine protiv čovječnosti koje provodi izraelska država i vojska, pri čemu hasbara nema utjecaj, već stvara kontraefekat, a infuenseri koji propagiraju ove poruke bivaju etiketirani kao izraelski plaćenici.

U slučajevima informacijske dominacije i održanja tog stanja, potrebno je plasirati dovoljan broj dezinformacija i malinformacija u društvo, pri čemu njihova diseminacija mora biti kontinuirana i mnogobrojna. Dezinformacijama se mijenja sadržaj jer agenti provokatori plasiraju određene informacije u političko-društveni eter, lažiraju se izvori i osnažuju se aktivne operacije napada na štćene elemente države. U primjeru aktivnih mjera, širenje dezinformacija poput onih u KGB-ovim operacijama „Pandora“ i „Denver“, oslabljuje se napadnuto društvo, te se kidaju kohezivne veze istog. Isto se može upotrijebiti i na globalnom nivou kada je cilj da se određena nacija ili država etiketira kao globalna prijetnja. Primjer za navedeno se nalazi u lažnoj informaciji da Irak ima oružje za masovno uništenje koje je došlo od nepouzdanog izvora. Međutim, istinitim informacijama se također može utjecati, pa su tako sovjeti 60-ih godina printali letke na engleskom i francuskom koji govore o rasnoj diskriminaciji afro-amerikanaca i diseminirali ih u državama afrike koje su imale prisne veze sa bivšim kolonizatorima, Englezima i Francuzima (Andrew & Mitrokhin, 2000; Rid, 2019). Kroz istinu i činjenice, sovjetski KGB je nastojao da stvori nove ideološke okvire koji bi se suprostavili saradnji sa euroljanima i bivšim kolonizatorima, te

⁶ U ovom slučaju bitne su Huntingtonove teze o sukobu istoka i zapada, te najavi novih krstaških ratova, koje su se prvo očitovale u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu od Jugoslovenske narodne armije, a kasnije i takozvane vojske Republike srpske. Potvrdu za isto su dala i dva djela „Crno janje i sivi soko“ Rebbece West i „Balkanski duhovi“ Roberta Kaplana koji navode da je region prepun „zle krvi“ i da je potrebna katarza kroz etnički sukob u kome represovani pravoslavci traže odmazdu za osmansku vladavinu. Ova djela su bila obavezno štivo američki donosioca odluka koji su na osnovu njih prepustili sprskom agresoru da čini ratne zločine i genocid. Također, sukobi na Bliskom istoku kojima je prethodio teroristički napad 11. septembra 2001. godine su osnažili ideju nesklada između istoka i zapada, pri čemu su Huntingtonove teze bile gotovo proročanske. Započeo se novi krstaški rat hiljadama kilometara od judeo-kršćanskog svijeta opravdan tezom da terorizam arapa koji su nedavno zbacili jarm britanskog i francuskog kolonijalizma prijeti cijelom svijetu. Milioni ubijenih muslimana na Bliskom istoku, kao i stotine hiljada ubijenih palestinaca su dokaz da državno sponzorirana propaganda i aktivne mjere mogu promijeniti narativ te žrtvu prikazati kao zločinca.

okrenuli se prema socijalizmu koji ne vidi rasu, etnicitet i druge biološko-kulturološke različitosti. Danas kada se dezinformacije veoma jednostavno mogu raskrinkati, agresivni akteri koji provode aktivne mjere jednostavno kroz amplifikaciju istine i činjenica mogu postići značajan uspjeh, pri čemu je teško proizvesti kontranarativ i obrazložiti razloge za određene događaje. Iznošenje istine se planira u skladu sa drugim mjerama - propagandom, dezinformacijom, obmanom, plagijatom i tako dalje koji služe da se istina prikaže u sasvim drugom svjetlu.

6. Moderne tehnologije i aktivne mjere

Razvoj interneta i društvenih mreža je omogućio brzo širenje informacija, međutim, kada su informacije kompromitirane, maliciozne i fabrikovane, one u tom slučaju postaju političko oružje. Vijesti o ratovima, terorističkim napadima, političkim kampanjama i političkoj represiji, često imaju dvostruku ulogu, prva je da informira stanovništvo, a druga je da izazove određene osjećaje u društvu ili specifičnim društvenim skupinama koje je potrebno demoralizirati ili radikalizirati shodno strateškom cilju. Tehnologije poput interneta i društvenih mreža omogućile su da se novi front prenese u kognitivnu oblast odnosno ljudski mozak, pri čemu ljudski um postaju novo bojište. Društvene mreže poput X-a, Facebooka, Instagrama, Tik Toka, Reddita, 4Chana i sličnih, postaju mjesta na kojima se bore politički akteri, svaki sa ciljem kao što je radikalizacija ili demoralizacija.

Fenomen hibridnog rata koji je populariziran 2010. godine, navodi da je to sistem u kojem se koriste nekonvencionalne metode i sredstva u cilju podčinjavanja protivnika, pri čemu je dominantno odsustvo konvencionalne oružane sile. Military Balance Međunarodnog instituta za strateške studije (2015) opisao je ruski hibridni rat kao “upotrebu vojnih i nevojnih alata u integriranoj kampanji osmišljenoj za postizanje iznenađenja, preuzimanje inicijative i stjecanje psihološke kao i fizičke prednosti, korištenjem diplomatskih sredstava; sofisticirane i brze informacijske, elektroničke i kibernetičke operacije; tajno i povremeno otvoreno vojno i obavještajno djelovanje; i ekonomski pritisak“. Dakle, novitet u ratovanju je upravo korištenje nevojnih efektiva koji dominiraju u cyber i informacionom prostoru. Širenjem i razvojem cyber prostora kao nove domene ljudskog života, omogućeno je obavještajno djelovanje i prikupljanje podataka i informacija (Muhić, 2024), a na osnovu toga i aktivno djelovanje.

Neki zapadni promatrači pokušali su shvatiti jesu li ruske metode na aneksiranom Krimu 2014. godine bile samo primjena takozvane Gerasimovljeve doktrine jer, u stvarnosti, Rusija formalno ne priznaje zapadni koncept hibridnog ratovanja, iako postoje ograničeni akademski spisi o tumačenju prevedenom kao *gibridnaya voyna* (Fridman, 2017). Dok se zapadni koncept uglavnom fokusira na vojne aktivnosti za postizanje sinergijskih učinaka, ruski pandan uključuje sve sfere

javnog života (Jasper, 2020). Shodno tome, rusi nisu provodili hibridni rat, već obavještajne aktivnosti koje pripadaju domenu aktivnih mjera i političkog nasilja. Upotreba „malih zelenih“⁷ kako ih je nazvala zapadna štampa, je klasična obavještajna akcija upotrebe specijalnih jedinica bez oznaka kako bi se ostvario adekvatan nivo plauzabilnog negiranja. Na taj način, koordinacijom obavještanih, sigurnosnih, vojnih i političkih elementata, stvara se specifično okruženje u kojem protivnik i njegovi saveznici ne mogu reagovati brzo i na adekvatan način, te se strateški cilj postiže bez značajnijih gubitaka, bilo ljudskih ili političkih. Ove vrste akcija su bile prisutne i u prošlosti, kada je američka CIA koristila vlastite specijalne jedinice bez oznaka u raznim konfliktnim zonama, od Vijetnama, Paname pa sve do Afganistana, Iraka, Libije i Sirije.

Danas kada je ruska invazija na Ukrajinu u širokom zamahu, aktivne mjere, odnosno određeni nekinetički i nekonvencionalni aspekti rata se još uvijek primjenjuju poput trolovskih ili botovskih aktivnosti na društvenim mrežama. Trolovi i botovi kao „vojnici“ hibridnog rata imaju za cilj da određene narative poput ukrajinskog nacizma prošire i usidre u umove širom svijeta. Na taj način se omogućava daljnje vođenje rata i činjenje raznih zločina koji će biti opravdani dehumanizacijom Ukrajinaca jer im je pripisana etiketa „nacista“.

Revizionizam i fabrikacija stvarnosti predstavlja jedan od primarnih zadataka trolova i botova na društvenim mrežama koji svoju snagu nalaze u brojnosti. Brojnost navedenih trolova i botova omogućava da se specifični narativ prikaže kao narativ društva jer je proširen i ima mnogo afirmacija u obliku likea, retweeta, upvotera ili plusa na domaćem portalu. Rat u ovom slučaju postaje hibridan, te prelazi i u domen kibernetičkog prostora koji je pogodan za druge oblike djelovanja poput hakerskih napada. Napasti preciznim projektilima ili raketama štab neprijatelja donosi mnogo benefita, međutim oni su skupi i zahtijevaju mnogo obavještajnog rada i aktivnosti, međutim hakerski napad mogu da se izvedu uvijek, bilo kada i bilo gdje, te da se pored uništenja infrastrukture pribave i štićene informacije koje neprijatelj ima. Evolucija rata je omogućila da on bude sveprisutan, širok i obiman. Aktivne mjere kao političko sredstvo djeluju sinergijski i sa pseudo-kinetičkim udarima unutar kibernetičkog svijeta.

⁷ „Mali zeleni“, odnosno „little green men“ bili su maskirani ruski vojnici i pripadnici Spetsnaz koji su bez oznaka 2014. djelovali u Krimu prije i za vrijeme aneksije, čime im je Moskva osigurala međunarodnu „plauzibilno negiranje“ u učešću. Isto je omogućilo ruskoj diplomatiji da pregovara, vrši pritisak, obmanjuje, te provede sve strateški važne ciljeve na Krimu, dok je Zapad nastojao da pruži adekvatan politički odgovor, koji se na kraju nije ni desio.

7. Primjeri aktivnih mjera u savremenom političkom i geopolitičkom kruženju

7.1 Savremena reinterpretacija aktivnih mjera

Savremene aktivne mjere više se ne ispoljavaju kao striktno tajne operacije pod direktnom kontrolom jedne obavještajne službe, nego kao složen skup političkih, informacijskih i institucionalnih aktivnosti koje ciljaju na destabilizaciju protivnika ili kreiranje povoljnog političkog ishoda. Iako termin potječe iz sovjetskog doktrinarnog korpusa, njegove savremene varijante doživjele su značajnu transformaciju zahvaljujući digitalnoj tehnologiji, globalnoj međupovezanosti i mogućnosti angažiranja širokog spektra posrednih aktera. Umjesto monolitnih operacija koje je nekada provodio KGB, današnje aktivne mjere uključuju simultano korištenje propagande, koordiniranih digitalnih kampanja, pravnog pritiska, manipulacije društvenim podjelama, ekonomskih instrumenata i paradržavnih mreža koje djeluju izvan formalne državne strukture. Ovaj razvoj stvorio je operativno okruženje u kojem je sve teže razgraničiti granicu između legitimne političke komunikacije i prikrivenog pokušaja utjecaja. Prema Riddu (2020), savremene aktivne mjere zadržale su stratešku logiku klasičnih sovjetskih operacija, ali su postale vidljivije, brže i adaptabilnije zahvaljujući novim tehnološkim mogućnostima. Digitalne platforme omogućavaju precizno ciljanje publike, automatizaciju poruka i smanjenje rizika od atribucije, što državnim i nedržavnim akterima omogućava provođenje niza operacija koje formalno ostaju u „sivoj zoni“ između rata i mira.

Države sa dugom tradicijom specijalnih informacijsko-političkih operacija poput Rusije prilagodile su historijski model aktivnih mjera digitalnom dobu. Radovi Thomasa (2014) i Galeottija (2022) ukazuju da ruski pristupi danas uključuju integraciju državnih institucija, privatnih kompanija, medijskih mreža, plaćenih političkih operativaca i kriminalnih struktura koje djeluju kao produžena ruka strategije političkog utjecaja. Kina je prema istraživanjima Brady (2015) i Hamilton & Ohlberg (2020), razvila sofisticiran sistem „političkog oblikovanja okruženja“ kroz mreže partijskih organa, tehnoloških kompanija i dijasporskih organizacija, dok Iran i Turska razvijaju vlastite hibridne modele u kojima se aktivne mjere isprepliću s kulturnim, religijskim i regionalnim ambicijama (Axworthy, 2016; Coşkun, 2023)

U takvom okruženju savremene aktivne mjere više nisu izolirani incident političkog subverzionizma, nego kontinuirani proces u kojem države ulažu napore u oblikovanje narativa, manipulaciju percepcije prijetnje, stvaranje društvenih pukotina i jačanje svojih satelitskih struktura u inostranstvu. Ključna karakteristika ovog procesa jeste činjenica da se operacije izvode kroz višeslojne, decentralizirane i teško atribuirane kanale, što ih čini posebno pogodnim za geopolitička okruženja obilježena krizama, polarizacijom i informacijskim preopterećenjem.

7.2. Digitalno informacijsko okruženje kao poligon za aktivne mjere

Digitalno informacijsko okruženje postalo je ključni prostor za provođenje savremenih aktivnih mjera, jer omogućava simultano kreiranje, distribuciju i amplifikaciju političkih narativa uz minimalne troškove i uz znatno smanjen rizik od atribucije. Za razliku od tradicionalnih propagandnih tehnika, digitalne operacije koriste algoritamsku logiku društvenih mreža kako bi ciljale specifične grupe s visokom emocionalnom osjetljivošću, generirajući reakcije koje proizvode polarizaciju i mobilizaciju. Fenomen „emocionalnog angažmana“, koji neurorazumijevanje i kognitivna ograničenja publike pretvara u operativnu prednost, omogućava akterima da u kratkom vremenu kreiraju viralne narative koji se šire brže nego što ih institucije mogu detektovati i neutralisati. Također, u navedenom su ključne tri komunikološke teorije bez kojih uspješna operacija utjecaja ne može funkcionisati: McCombsova i Shawova (1972) agenda setting teorija, koja pokazuje kako mediji određuju o čemu publika misli; Entmanova (1993) teorija uokviravanja, koja naglašava moć oblikovanja interpretativnih okvira događaja; te Katzov i Lazarsfeldov (1955) model dvosmjernog toka komunikacije, koji pojašnjava ulogu opinion leadera, odnosno u savremenom kontekstu verificiranih naloga i političkih influensera koji amplificiraju i normaliziraju narativ. Upravo ova teorijska podloga omogućava razumijevanje zašto digitalne operacije utjecaja ne djeluju linearno niti isključivo putem jedne poruke, nego kroz mrežu mikro-interakcija koje kumulativno proizvode politički efekt. Operativni akteri ciljaju emocionalne predispozicije publike, koriste opinion leadere za legitimizaciju narativa i oslanjaju se na algoritamske preporuke koje pojačavaju sadržaje s visokim angažmanom, čime se stvaraju tzv. „informacijski baloni“ u kojima narativi aktivnih mjera postaju dominantni. Ovakva dinamika omogućava da operacija traje kontinuirano, bez potrebe za centraliziranom komandom, jer se jednom plasirani narativ održava kroz spontano sudjelovanje korisnika, automatizirane mreže i političke aktere koji ga preuzimaju u sopstvenom interesu. Time digitalno okruženje postaje ne samo kanal distribucije, nego i aktivni akcelerator političkog utjecaja, u kojem se granica između manipulisanje i organske komunikacije sve teže razaznaje.

Savremene digitalne aktivne mjere obično se sastoje od tri međusobno povezana sloja (Tabela 2). Prvi sloj podrazumijeva proizvodnju sadržaja koja se kreće od sofisticiranih propagandnih videa i manipulisanih fotografija do memova dizajniranih za emotivnu reakciju. Drugi sloj čini automatizirana distribucija kroz botovske mreže, lažne profile i koordinirane online zajednice koje služe kao mehanizam amplifikacije. Treći sloj predstavlja pojačavanje dosega putem influensera, alternativnih medija i političkih aktera koji svjesno ili nesvjesno preuzimaju i šire narativ, što digitalnu operaciju čini društveno „normalizovanom“.

Tabela 2 Slojevi savremenih digitalnih aktivnih mjera

Sloj	Opis	Prošireni primjeri aktivnosti
1. Proizvodnja sadržaja	Kreiranje izvornog materijala dizajniranog da pokrene emocionalnu reakciju, oblikuje narativ ili generira pažnju.	Produkcija propagandnih videa visokog emocionalnog naboja; manipulirane ili „deepfake“ fotografije i snimci; memovi koji pojednostavljaju kompleksne političke teme; fabricirani članci i „istraživačke priče“ bez izvora; kreiranje lažnih ekspertskih analiza; selektivna prezentacija procurenih dokumenata
2. Automatizirana distribucija	Širenje i amplifikacija sadržaja putem tehničkih i organiziranih mehanizama koji povećavaju vidljivost i privid „organskog“ dosega.	Upotreba botovskih mreža za masovno dijeljenje sadržaja; koordinirane kampanje kroz stotine lažnih profila; automatizirani komentari koji stvaraju privid konsenzusa ili kontroverze; orkestrirane aktivnosti unutar zatvorenih grupa na Telegramu, WhatsAppu i Discordu; kreiranje lažnih trending tema; manipulacija algoritmima preporuka na platformama kao što su YouTube i TikTok.
3. Pojačavanje dosega (amplifikacija)	Legitimacija i normalizacija narativa kroz utjecajne aktore koji ga prenose široj publici, često nesvjesno, čime se operacija učvršćuje u javnom prostoru.	Distribucija narativa preko influencersa, političkih komentatora i provladinih novinara; preuzimanje sadržaja od strane alternativnih medija i portala koji objavljuju senzacionalističke verzije; širenje kroz političke organizacije i interesne grupe; „organically looking“ preuzimanje narativa od javnih ličnosti, ekstremističkih grupa ili dijasporskih mreža.

Brojna istraživanja, uključujući radove Bolover & Howarda (2017) i Haile (2024), pokazuju da su uspješnost i trajanje digitalne operacije manje određeni tehničkim kapacitetima, a daleko više sposobnošću narativa da se uklopi u postojeće društvene polarizacije.

Specifičnost digitalnih aktivnih mjera jeste njihova sposobnost da funkcionišu kao „simultane kampanje“, u kojima stotine malih poruka proizvode kumulativni efekat. Državni akteri poput Rusije, Kine, Irana, Izraela ili Sjedinjenih Američkih Država intenzivno koriste ovu dinamiku, ali i nedržavni akteri kao što su razne ekstremističke grupe, političke partije i komercijalni subjekti. Digitalni prostor omogućava kreiranje tzv. „informacijskog šuma“, gdje je cilj ne samo plasirati dezinformaciju nego i potopiti javni prostor tolikim brojem kontradiktornih narativa da publika više ne može razlikovati relevantne informacije od konstrukcija. Kao što ukazuju Wardle i Derakhshan (2017), cilj savremenih informacijskih operacija nije samo uvjeravanje, nego prvenstveno erozija

povjerenja, zbunjivanje i stvaranje osjećaja da su svi izvori jednako nepouzdana. Digitalna infrastruktura omogućava i drugačije forme aktivnih mjera, uključujući hakovanje informacija i njihovo selektivno objavljivanje, manipulaciju algoritmima preporuka, eksternu kontrolu digitalnih platformi kroz investicije i regulaciju, te upotrebu vještačke inteligencije za kreiranje uvjerljivog lažnog sadržaja (deepfake, voice-cloning, synthetic actors). Studije NATO StratCom COE (NATO StratCom COE, 2020) ukazuju da su tehnike manipulacije digitalnog prostora postale toliko sofisticirane da više ne zahtijevaju masovne bot mreže, nego precizno dizajnirane mikro kampanje koje ciljaju emocionalno najosjetljivije segmente populacije. Savremeni trendovi pokazuju da digitalne aktivne mjere imaju dvije ključne prednosti, a to su skalabilnost i replikabilnost. Jednom proizveden narativ može se ponovo aktivirati u različitim političkim kontekstima, dok se tehničke infrastrukture (bot mreže, lažni portali, koordinirane grupe) mogu koristiti za više operacija istovremeno. Time digitalni prostor postaje produžetak političkog i geopolitičkog nadmetanja, u kojem se informacija tretira kao oružje, a percepcija kao najvažniji strateški resurs.

7.3. Ruske aktivne mjere nakon 2014. godine

Ruske aktivne mjere nakon 2014. godine predstavljaju najvidljiviji savremeni primjer integrisanog modela političko-informacijskog djelovanja, u kojem se klasične metode sovjetske subverzije prepliću sa digitalnim instrumentima, ekonomskim pritiscima i obavještajnim aktivnostima. Aneksija Krima i početak rata na istoku Ukrajine označili su trenutak u kojem Rusija prelazi sa tradicionalne politike utjecaja na strategiju sistemskog oblikovanja međunarodnog okruženja. Brojni autori, uključujući Galeottija (2022), Kilcullena (2020) i Rida (2020), ističu da ovaj period obilježava formalizacija „nelinearnog ratovanja“ kao centralnog ruskog pristupa, u kojem se informacijske operacije, cyber aktivnosti i diplomatski potezi provode istovremeno i komplementarno.

Digitalna dimenzija ruskih aktivnih mjera pokazala se posebno izraženom u nizu operacija koje su ciljale političke procese u Sjedinjenim Američkim Državama, Evropskoj uniji i postsovjetskom prostoru. Najpoznatiji primjer je američka predizborna kampanja 2016. godine, koju su istraživali američki Kongres, FBI i specijalni tužilac Robert Mueller. Aktivnosti Internet Research Agency (IRA) iz Sankt Peterburga, opisane u izvještajima Muellerove istrage (2019), uključivale su kreiranje hiljada lažnih profila, koordinirane kampanje za polarizaciju biračkog tijela, ciljane poruke za Afroameričke zajednice i infiltraciju u online forume s ciljem kreiranja umjetnog osjećaja političke fragmentacije. Slične operacije dokumentirane su tokom referenduma o Brexitu, izbora u Francuskoj, Njemačkoj, Italiji i nizu balkanskih država. Pored digitalnih operacija, ruske aktivne mjere nakon 2014. uključuju sofisticiranu kombinaciju energetskog pritiska, podrške političkim i ekstremističkim grupama, upotrebe diplomatije i paradržavnih mreža. Energetska ovisnost pojedinih evropskih država koristila se kao poluga za oblikovanje njihovih političkih odluka, dok su obavještajne službe, prema

procjenama EUROPOL-a i NATO-a, intenzivirale aktivnosti usmjerene na infiltraciju u nacionalne institucije, partije i medijske organizacije. Uloga ruskih medijskih kuća, poput RT-a i Sputnika, analizirana u radovima Yablokova i Chatterjeea (2022), pokazuje kako se propagandni i polu-propagandni sadržaji plasiraju kroz multimedijalne platforme, često kombinovane s lokalnim desničarskim, populističkim ili euroskeptičnim narativima. U postsovjetskom prostoru, posebno u Ukrajini, Gruziji i Moldaviji, ruske aktivne mjere funkcionišu kao dio šireg modela specijalnih operacija u kojima se informacijska, vojna i politička komponenta prepliću. Prema istraživanjima Lange-Ionatamišvili (2015), Kostyrev (2023) i drugih, Rusija je koristila digitalne kampanje za delegitimizaciju ukrajinskih institucija, selektivno objavljivanje hakovanih materijala, psihološke operacije usmjerene na vojnike i civile, te kreiranje lažnih izvještaja o ratnim zločinima nad ruskim stanovništvom kako bi se stvorila moralna konfuzija i narušila međunarodna podrška. Ove operacije nisu bile *ad hoc*, već dio dugoročne strategije čiji je cilj oblikovanje percepcije o Ukrajini kao disfunkcionalnoj državi ovisnoj o stranim akterima. Na Balkanu se ruski utjecaj manifestuje kroz kombinaciju političkog patronata, obavještajnog djelovanja i podrške medijima i organizacijama koje promovišu anti-NATO i anti-EU narative. Operacije u Crnoj Gori 2016. godine, uključujući pokušaj destabilizacije vlasti i sprječavanja pristupanja NATO-u, imaju sve elemente klasičnih aktivnih mjera od infiltraciju u političke strukture, podršku radikalnim grupama, kampanje dezinformacija pa sve do uske koordinacije sa lokalnim akterima. U Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, kao i Srbiji, ruski narativi se šire kroz medijske kanale, vjerske institucije i političke aktere koji zagovaraju neutralnost, oslanjajući se na emocionalno snažne teme iz historije i kolektivnog identiteta.

7.4. Izraelske aktivne mjere u savremenom političkom i geopolitičkom okruženju

Izraelske aktivne mjere karakterizira jedinstvena kombinacija sofisticirane obavještajne arhitekture, tehnološke nadmoći i globalnih političkih mreža, što ih čini specifičnim oblikom operativnog djelovanja u savremenom međunarodnom okruženju. Za razliku od ruske ili kineske doktrine, izraelski pristup ne počiva prvenstveno na masovnim informacijskim operacijama, već na visoko ciljanim, precizno usmjerenim aktivnostima koje spajaju obavještajni rad, diplomatski pritisak, cyber operacije i globalno utjecajne narative o sigurnosnim prijetnjama, antiterorizmu i legitimnosti odbrambenih akcija. Ove operacije naglašavaju proaktivnu kontrolu informacija i oblikovanje percepcije o izraelskim sigurnosnim potrebama, što ih smješta u okvir specijalnih mjera namijenjenih upravljanju krizama i stvaranju političkog prostora za djelovanje. Jedna od ključnih karakteristika izraelskih aktivnih mjera jeste upotreba tehnoloških instrumenata i cyber kapaciteta kroz aktivnosti službi kao što su Mossad, Aman i Shin Bet. Izrael se u relevantnoj literaturi (Clarke & Knake, 2019; Bergman, 2018) opisuje kao jedna od najnaprednijih država u pogledu cyber operacija,

uključujući ofanzivne i defanzivne aktivnosti, te upotrebu digitalnih alata za nadzor protivničkih i savezničkih struktura. U tom kontekstu, udružena cyber operacija koja je ciljala iranska nuklearna postrojenja u Natanzu pomoću „Stuxnet“ kompjuterskog virusa se često navodi kao najpoznatiji primjer sofisticirane aktivne mjere koja kombinuje cyber napad, političku poruku i strateško odvrćanje. Ovakav model pokazuje da Izrael ne koristi digitalni prostor primarno za masovne operacije utjecaja, nego za precizne, visokorizične operacije s jasnim geopolitičkim ciljem.

Informacijske operacije Izraela fokusirane su na oblikovanje međunarodne percepcije konflikta izraelsko-palestinskih odnosa, sigurnosnih prijetnji i legitimiteta izraelskih vojnih operacija. U digitalnom prostoru, Izrael koristi dvoslojni pristup. Prvi sloj uključuje institucionalne komunikacijske kampanje Ministarstva vanjskih poslova, IDF-a i vladinih glasnogovornika koji brzo distribuiraju (dez)informacije, vizualne materijale, infografike i video zapise predstavljene kao faktografski i transparentni prikazi događaja. Drugi sloj obuhvata mrežu domaćih i stranih (pretežno američkih) procionističkih nevladinih organizacija, lobističkih grupa, dijasporskih zajednica i think tankova koji preuzimaju ulogu „amplifikatora“ poruka, često s fokusom na delegitimizaciju kritika Izraela kroz narative o antisemitizmu, ekstremizmu i dezinformacijama. Prema analizi Yaquba i Tabassuma (2025), ovaj model funkcionise kao sofisticirana verzija „strategijskog narativnog okvira“ koji nastoji zadržati međunarodnu podršku kroz redefiniranje interpretativnih kategorija konflikta. U tom sistemu posebno se ističe izraelska hasbara, institucionalno utemeljen mehanizam strateške komunikacije koji kombinuje diplomatske resurse, digitalne platforme i široku mrežu aktera iz civilnog sektora. Hasbara se ne svodi samo na objašnjavanje politike, već djeluje kao koordinirani aparat za oblikovanje percepcije, u kojem se koriste profesionalni komunikatori, PR agencije i ciljane kampanje namijenjene stranim javnostima.

Brojne istrage međunarodnih medijskih konzorcija ukazuju da Izrael i povezane organizacije angažuju i finansiraju različite influensere, youtubere i online kreatore sadržaja čija je uloga amplifikacija službenih narativa, neutralizacija kritika i stvaranje privida široke međunarodne podrške izraelskim operacijama, te iste plaća po nekoliko hiljada američkih dolara (Middle East Monitor, 2025). Ovaj model uključuje i praksu sistematskog negiranja ili reinterpretacije zločina, što se posebno manifestuje na društvenim mrežama. Bez obzira na objavljene satelitske snimke, geolocirane dokaze, izvještaje međunarodnih organizacija ili forenzički potvrđene materijale o ubijenim civilima, izraelski komunikacijski aparat često primjenjuje strategije osporavanja kroz tvrdnje da su dokazi „fabricirani“, „montirani“ ili „proizvedeni u propagandne svrhe“.⁸ Ovakav pristup ima za cilj

⁸ Za više vidjeti objave zvaničnih naloga IDF-a, Ministarstva vanjskih poslova i raznih zvaničnih izraelskih političkih aktera na društvenoj mreži X. U navedenom je primjetan diskurs koji se kreće

da naruši pouzdanost nezavisnih izvora i proizvede stanje epistemološke konfuzije u kojem publika više ne može razlikovati vjerodostojne informacije od propagandno rekonstruiranih narativa.

7.5. Aktivne mjere Sjedinjenih Američkih Država u savremenom geopolitičkom okruženju

Američke aktivne mjere predstavljaju specifičan model operacija utjecaja koji kombinira obavještajne kapacitete, diplomatsku moć, tehnološku dominaciju i globalnu infrastrukturnu prisutnost. Za razliku od tradicionalnih sovjetskih ili savremenih ruskih aktivnih mjera, koje često funkcionišu kao prikrivene subverzije aktivnosti, američki model u velikoj mjeri počiva na formaliziranim instrumentima “soft power”, strateškoj komunikaciji, digitalnim kampanjama, partnerstvima s tehnološkim kompanijama i institucionalnim mehanizmima koji omogućavaju utjecaj bez formalnog narušavanja međunarodnih normi. Ipak, deklasifikovani dokumenti CIA-e, izvještaji Senata i brojni akademski radovi ukazuju da su Sjedinjene Države decenijama provodile širok spektar aktivnih mjera od psiholoških operacija do političke inženjeringa s ciljem oblikovanja globalnog poretka u skladu s američkim strateškim interesima (Bloom, 2003; Prados, 2006).

Historijski posmatrano, američke aktivne mjere obuhvataju operacije usmjerene na utjecanje na izbore, destabilizaciju režima, podršku opozicijama i širenje proameričkih narativa. Najpoznatiji primjeri su operacije CIA-e tokom Hladnog rata, uključujući Iran 1953. godine, Gvatemalu 1954., Čile 1973. godine, pa sve do podrške antikomunističkim pokretima i medijskim kampanjama širom Istočne Evrope. Deklasifikovani dokumenti ukazuju da su ove operacije kombinovale psihološke operacije (PSYOP), finansiranje političkih aktera, kontrolu medijskih narativa i oblikovanje percepcije o američkoj ulozi u svijetu. U tom smislu, američki pristup karakteriše visoka institucionalna koordinacija i sposobnost integracije obavještajnih, ekonomskih i diplomatskih instrumenata u jedinstvenu operativnu cjelinu. Savremene američke aktivne mjere sve više se oslanjaju na digitalne platforme, tehnološki sektor i institucionalizirane kapacitete strateške komunikacije. Programi kao što su Global Engagement Center (GEC) pri State Departmentu, USAID-ove demokratske inicijative sve do njihovog ukidanja 2025. godine, NATO-ovi strateški komunikacijski centri i različiti javno-privatni partneri imaju ključnu ulogu u oblikovanju globalnih narativa, posebno u zemljama koje se suočavaju s autoritarnim utjecajima. Prema Brooks & Wohlforth (2016), američki narativni okvir temelji se na promociji demokratskih vrijednosti, ljudskih prava, ekonomske otvorenosti i sigurnosne saradnje. Iako ove inicijative formalno pripadaju domenu javne diplomatije, u praksi

od negiranja genocida pa sve do potvrđivanja istog, te obećanja da će se genocid nastaviti u budućnosti.

funkcionišu kao koordinirane operacije utjecaja koje oblikuju percepciju saveznika, partnera i javnosti širom svijeta.

Značajan element modernih američkih aktivnih mjera odnosi se na upotrebu tehnoloških kompanija kao nenametljivih, ali izuzetno moćnih amplifikatora. Američke firme poput Meta, Googlea i X Corp posjeduju infrastrukturu koja posredno utiče na političku dinamiku mnogih država, kroz algoritamsko rangiranje sadržaja, uklanjanje (dez)informacija i kontrolu online narativa. Razne istrage⁹ pokazale su da postoji kontinuirana komunikacija između američkih sigurnosnih agencija i velikih tehnoloških platformi, posebno u kontekstu borbe protiv terorizma, stranog utjecaja i malignih kampanja. Ovaj odnos je temelj za operacije koje omogućavaju filtriranje, prioritetno isticanje ili suzbijanje određenih političkih sadržaja, što mnogi autori smatraju „strukturnom aktivnom mjerom“ 21. stoljeća (Tufekci, 2015; Greenwald, 2020).

Američke aktivne mjere uključuju i sofisticirane oblike *lawfare*-a, posebno kroz sankcionisanje pojedinaca, institucija i država, kao i upotrebu međunarodnih normativnih mehanizama kao instrumenta pritiska¹⁰. Iako se sankcije često predstavljaju kao alat vanjske politike, one djeluju kao aktivne mjere jer ciljaju promjenu političkog ponašanja, izazivanje pritiska javnosti ili fragmentaciju elita. Paralelno s tim, američke obavještajne službe nastavljaju koristiti ciljane psihološke operacije i informacijske kampanje, naročito u kontekstu borbe protiv terorizma i ekstremističkih grupa, gdje narativni prostor postaje jednako važan kao i operativna djelovanja na terenu.

7.6. Komparativni prikaz aktivnih mjera i obavještajnih aktivnosti SAD-a, Rusije i Izraela

Komparativna analiza aktivnih mjera u savremenom međunarodnom okruženju omogućava razumijevanje različitih strategijskih pristupa koje države koriste kako bi ostvarile političku i sigurnosnu prednost bez oslanjanja na otvorenu primjenu vojne sile. Rusija, Izrael i Sjedinjene Američke Države predstavljaju tri paradigmatno različita modela u primjeni aktivnih mjera, pri čemu svaki od njih odražava specifičnu kombinaciju historijskih iskustava, institucionalnih

⁹ U prošlosti dok je X bio pod vlasntvom Jack Dorsya i zvao se Twitter, operacije utjecaja su bile primjente i služile su kao amplifikator moći Sjedinjenih Američkih Država. Istraživači su otkrili da američka Centralna komanda (CENTCOM) provodila je koordinirane informacione operacije koristeći društvenu mrežu Twitter, uz direktnu tehničku podršku same platforme. Na zahtjev zvaničnika Pentagona, Twitter je tzv. “whitelistovao” više desetina arapskih naloga povezanih s američkom vojskom, čime im je omogućeno da izbjegnju algoritamsku detekciju i zabrane (Fang, 2022).

¹⁰ Primjer upotrebe pravnih instrumenata u svrhu ograničavanja širenja određenih narativa vidljiv je u slučaju američkog influensera Evana Kilgorea. Protiv njega i nekolicine drugih influensera su direktor FBI-a i njegova partnerka pokrenuli niz tužbi nakon što su na društvenim mrežama iznesene tvrdnje da je partnerka direktora navodno povezana s izraelskim Mossadom te je insinuirano da je njihova veza rezultat takozvane „honeypot“ operacije.

kapaciteta i geopolitičkih ciljeva (Tabela 3). Razlike među njima nisu samo metodološke, već i doktrinarne, jer svaki akter drugačije pristupa kreiranju narativa, upravljanju informacijama, subverziji političkih procesa i oblikovanju kognitivnog okruženja u ciljanom društvu.

Tabela 3 Komparacija ruskih, izraelskih i američkih pristupa aktivnim mjerama i političkom nasilju

Dimenzija	Rusija	Izrael	Sjedinjene Američke Države
1. Doktrinarni okvir	Tradicija „aktivnih mjera“ KGB-a i modernog „hibridnog rata“; strateški fokus na destabilizaciju protivnika kroz dugotrajne, prikrivene operacije.	Model <i>hasbare</i> , strateške komunikacije i preventivne operacije Mossada; spajanje klasičnih PSYOP-a s digitalnim operacijama i globalnim narativnim kampanjama.	Doktrina „demokratske ekspanzije“, meke moći i digitalnih PSYOP operacija; operacije u funkciji širenja američkog međunarodnog poretka.
2. Primarni strateški cilj	Erozija unutrašnje stabilnosti protivnika i slabljenje NATO/EU okvira; stvaranje „sigurnosnih praznina“ koje Rusija može iskoristiti.	Zaštita državnog imidža, delegitimizacija kritičara, neutralizacija političkih prijetnji i globalno oblikovanje percepcije sukoba.	Jačanje globalne hegemonije, upravljanje političkim tokovima u drugim državama i podrška povoljnim režimima ili pokretima.
3. Glavni instrumenti	Dezinformacijske kampanje; infiltracija partija i pokreta; finansiranje ekstremističkih grupa; politička subverzija; cyber napadi; atentati.	Plaćeni influenseri; digitalne hasbara mreže; ciljane PR kampanje; globalne „image management“ operacije; specijalne operacije Mossada.	Obavještajna podrška savezničkim pokretima; PSYOP jedinice vojske; USAID meka moć; kontrola globalnih medija; digitalni nadzor.
4. Operativni pristup	„Dugotrajno podgrijevanje“ konflikta; latentne operacije niskog intenziteta; stvaranje unutrašnjih pukotina i društvene atomizacije.	Visokointenzitetno digitalno djelovanje; brza amplifikacija narativa; kombinacija javne i tajne diplomatije; diskreditacijske kampanje.	Upravljački pristup zasnovan na višefaznim operacijama; kombinovanje javnih politika, obavještajnog djelovanja i legalnih struktura.

5. Ciljani akteri	Susjedne države, NATO članice, slabije demokracije, manjinske grupe, opozicija, mediji.	Globalna javnost, međunarodne organizacije, influenseri, analitičari, akademske zajednice, politički akteri koji kritikuju izraelsku politiku.	Države u tranziciji, saveznici pod pritiskom, autoritarni režimi u regionima od strateške važnosti, rivalske sile.
6. Tipične operacije	Kampanje protiv ukrajinske Vlade, trovanje i ubistva bivših FSB službenika, organiziranje separatističkih pokreta.	Digitalne PR kampanje o sukobu u Gazi; agresivno negiranje ratnih zločina; targetiranje novinara i NVO; specijalne „preventivne likvidacije“.	Podrška pokretima tokom Hladnog rata; „color revolutions“ model; anti-ISIS digitalne kampanje; specijalne operacije CIA-e.
7. Intenzitet i obim djelovanja	Srednji do visok; visok volumen dugoročnih operacija usmjerenih na stratešku eroziju političkih sistema.	Visok; intenzivna, brza i globalno usmjerena digitalna i informacijska dominacija uz nisku toleranciju na reputacijski rizik.	Varira; često srednji intenzitet uz širok obim operacija koje se provode kroz institucionalne mehanizme.
8. Političke posljedice za ciljano društva	Podjele, secesionistički pokreti, slabljenje demokratije, pad povjerenja u institucije, destabilizacija.	Zasićenje informativnog prostora, normalizacija narativa, prikrivanje ratnih zločina, pritisak na medije i akademiju.	Promjena režima, prilagođavanje vanjske politike, zavisnost od američkih struktura moći, narativna transformacija.
9. Stupanj prikrivenosti	Visok; operacije se često kreiraju tako da izgledaju kao spontani unutrašnji procesi.	Srednji; kombinacija prikrivenih aktivnosti i javno orkestriranih PR kampanja.	Varijabilan; od potpuno tajnih operacija CIA-e do javno deklariranih „demokratskih projekata“.
10. Dominantna sfera djelovanja	Informacijski, politički, vojno-obavještajni i cyber prostor.	Digitalni prostor, diplomatska arena, globalni mediji i mreže influensera.	Diplomatska i ekonomska sfera, podrška pokretima, digitalni PSYOP, globalni mediji.

Ruski model aktivnih mjera karakterizira historijska kontinuitet sovjetske „subverzivne škole“ i savremene doktrine hibridnog rata. Njegova osnovna pretpostavka je da se politička destabilizacija protivnika može postići dugotrajnim, slojevitim i višefaznim operacijama usmjerenim na eroziju povjerenja u institucije, poticanje društvenih podjela i stvaranje političke dezorijentisanosti. Obavještajne službe Rusije koriste instrumente širokog spektra

koji obuhvataju informacijske kampanje, infiltriranje političkih aktera, finansiranje ekstremističkih skupina, podršku separatističkim pokretima i izvođenje atentata. Intenzitet ovih mjera je srednji do visok, obim uključuje istovremeno djelovanje u političkom, informativnom i vojno-obavještajnom sektoru, dok volumen operacija podrazumijeva dugotrajno održavanje destabilizirajućih procesa na više geografskih i institucionalnih frontova.

Izraelski pristup aktivnim mjerama posjeduje distinktivan karakter zasnovan na doktrinarnom spoju strateških komunikacija, digitalnih operacija i preventivnog djelovanja Mossada. Savremeni koncept hasbare pretvorio se u globalni sistem orkestriranog upravljanja percepcijom koji uključuje intenzivnu upotrebu društvenih mreža, amplifikaciju narativa kroz utjecajne pojedince, profesionalne PR kampanje i agresivne komunikacijske modele usmjerene na neutralizaciju kritičkih glasova. Izraelske aktivne mjere imaju visok intenzitet i mali vremenski prag djelovanja, obimno pokrivaju međunarodni informacijski prostor, a volumen operacija je fleksibilan i skalabilan u zavisnosti od reputacijskog rizika ili trenutnih političkih potreba. Ovakav pristup omogućava brzo stvaranje narativne dominacije i uspostavljanje kognitivne kontrole u globalnom diskursu.

Američki model aktivnih mjera najvećim dijelom se oslanja na spoj meke moći, institucionalne moći i digitalnih psiholoških operacija. U svojoj suštini, američke operacije su projektovane da podrže i reprodukuju postojeći međunarodni poredak u kojem SAD imaju dominantnu ulogu. To podrazumijeva višefazne operacije koje uključuju obavještajnu podršku partnerskim režimima, upotrebu PSYOP jedinica, aktiviranje mreža poput USAID-a, Nacionalne zaklade za demokratiju (NED), Međunarodnog republikanskog instituta (IRI) i Nacionalnog demokratskog instituta (NDI), te digitalno djelovanje usmjereno na upravljanje političkim narativima u državama od strateškog značaja. Intenzitet američkih aktivnih mjera je varijabilan, obim je širok jer obuhvata istovremeno djelovanje na diplomatskom, medijskom, tehnološkom i političkom nivou, dok volumen zavisi od procjene rizika, prioriteta i dugoročnih geopolitičkih interesa.

Uporedni prikaz tri modela pokazuje da svaki akter koristi aktivne mjere kao instrument političkog nasilja u specifičnom operativnom okruženju, pri čemu razlike u doktrini i institucionalnoj kulturi određuju način primjene i efikasnost ovih mjera. Rusija nastoji destabilizirati protivnika stvaranjem dugotrajnih strukturalnih slabosti; Izrael teži uspostaviti narativnu dominaciju i reputacijsku kontrolu; dok SAD primjenjuju širok spektar instrumenata sa ciljem održavanja globalnog poretka koji im je povoljan. Upravo zbog te diverzifikacije pristupa, savremene aktivne mjere nisu uniformna kategorija, već spektrom političko-obavještajnih aktivnosti čija se primjena stalno prilagođava dinamici međunarodne politike, tehnološkim promjenama i potrebama strateškog djelovanja na globalnoj sceni.

8. Zaključak

Moderni svijet obilježen je paralelnim postojanjem vidljivih i nevidljivih ratova, pri čemu ovi drugi često proizvode dalekosežnije posljedice jer djeluju izvan fizičkog prostora i agresiju preusmjeravaju u sferu uma, percepcije i kolektivne svijesti. Aktivne mjere predstavljaju ključno oružje takvog latentnog rata, budući da omogućavaju manipulaciju stvarnošću, preoblikovanje društvene zbilje i usmjeravanje političkog ponašanja ciljane populacije. Maliciozne političke aktivnosti poput propagande, indoktrinacije i subverzije nisu puki prateći elementi političkih konflikata, već mehanizmi sistematskog porobljavanja neprijateljskog društva koje se posmatra kao resurs koji treba preuzeti, asimilirati i kroz vrijeme potpuno integrisati u interese agresivnog aktera. Upravo zbog toga se aktivne mjere nakon Hladnog rata vraćaju na centralnu poziciju obavještajno-operativnog djelovanja i postaju primarni instrument savremenog specijalnog rata.

Ključna prednost aktivnih mjera ogleda se u njihovoj sposobnosti da djeluju nevidljivo i nenametljivo, bez upotrebe fizičkog nasilja koje bi generisalo reakciju, otpor i nacionalno ujedinjenje. Za razliku od konvencionalnog rata koji izaziva koheziju napadnutih, nekonvencionalno djelovanje proizvodi suprotan učinak. Ono atomizira društvo, produbljuje postojeće tenzije i amplificira razlike zasnovane na rasi, klasi, političkoj orijentaciji, identitetu ili obrazovanju, čime se stvaraju uslovi za unutrašnje fragmentacije koje postaju funkcionalne agresoru. Napadnuto društvo se pritom ne urušava kao posljedica spoljne sile, već kao rezultat vlastitih unutrašnjih lomova, induciranih i koordiniranih spolja. Upravo u tome leži sofisticiranost političkog nasilja provedenog aktivnim mjerama: umjesto da razara tijelo, ono razara sposobnost zajednice da kritički misli, racionalno odlučuje i održava političku koheziju. Savremeno digitalno okruženje dodatno je multiplikovalo moć aktivnih mjera, omogućivši da identiteti, percepcije i narativi cirkulišu mnogo brže i agresivnije nego u prošlim epohama. Društvene mreže postale su novo bojno polje na kojem se konstruiraju lažni konflikti, radikaliziraju marginalne grupe i stvaraju pseudo-pokreti bez stvarnog idejnog uporišta, što agresivnim akterima otvara prostor za orkestrirano djelovanje. Ovaj fenomen nije nov. Već tokom Hladnog rata Sovjetski Savez je infiltrirao i podržavao različite društvene pokrete u Sjedinjenim Američkim Državama kako bi potkopao društvenu koheziju i narušio legitimnost političkog sistema. Danas se isti obrasci repliciraju, ali kroz sofisticiranije digitalne i kognitivne platforme koje omogućavaju dublju i bržu penetraciju u društvenu strukturu napadnutih zajednica.

Iako se aktivne mjere sastoje od širokog spektra aktivnosti, njihova centralna osovina ostaje u dezinformaciji koja omogućava formiranje novog društveno-političkog narativa kroz plasiranje lažnih, fabriciranih i manipulativnih

informacija. Sovjetske operacije poput „Denver“ i „Pandora“ ostale su trajno zabilježene kao primjeri uspješnog subverzivnog djelovanja, dok savremeni digitalni prostor svakodnevno generira nove dezinformacijske kampanje koje nalaze svoju publiku i iznova proizvode politički poremećaj. U tom smislu, dezinformacija nije samo tehnika, nego temeljni alat za postizanje strateških promjena unutar ciljane zajednice.

Dakle, aktivne mjere predstavljaju moćno oružje specijalnog rata kojim se induciraju unutrašnji sukobi, proizvodi društvena konfuzija i potkopava sposobnost političke zajednice da racionalno djeluje. Njihov krajnji cilj nije samo oslabiti stanovništvo, već ga transformirati u docilno, pasivno i međusobno sukobljenu masu koja nesvjesno ostvaruje interese agresora. Takvo stanje pruža dovoljno prostora za nesmetanu realizaciju drugih političkih, ekonomskih i obavještajnih aktivnosti koje dugoročno mijenjaju strukturu moći, suverenitet i političku arhitekturu napadnutog društva. Aktivne mjere stoga nisu samo prateći element savremenog sukobljavanja, nego centralni instrument političkog nasilja i temeljni mehanizam savremenih obavještajno-operativnih strategija.

LITERATURA

- Andrew, C., & Mitrokhin, V. (2000). *The Sword and the Shield: The Mitrokhin Archive and the Secret History of KGB*. Basic Books.
- Axworthy, M. (2016). *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*. Oxford: Oxford University Press.
- Bergman, R. (2018). *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*. New York: Penguin Random House LCC.
- Bezmenov, Y. A. (1985). Soviet Subversion of The Free World. (G. E. Griffin, Voditelj intervjuja) Preuzeto od https://youtu.be/sQN4c3uN_tA
- Bloom, W. (2003). *Killing Hope*. London: Zed Books.
- Bolsover, G., & Howard, P. (2017). Computational Propaganda and Political Big Data: Moving Toward a More Critical Research Agenda. *Big Data*.
- Brady, A.-M. (2015). China's Foreign Propaganda Machine. *Journal of Democracy*, 51-59.
- Brooks, S. G., & Wohlforth, W. C. (2016). *America Abroad: The United States' Global Role in the 21st Century*. Oxford : Oxford University Press.
- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear: National Security Problem in International Relations*. Brighton, Sussex: Wheatsheaf Books.
- Clarke, R. A., & Knake, R. K. (2019). *The Fifth Domain - Defending Our Country, Our Companies, and Ourselves in the Age of Cyber Threats*. New York: Penguin Press.
- CNN. (10. 05 2000). *Inside the KGB - An interview with retired KGB Maj. Gen. Oleg Kalugin*. Preuzeto od CNN Interactive: <http://www3.cnn.com/SPECIALS/cold.war/episodes/21/interviews/kalugin/>
- Coşkun, A. (22. 06 2023). *Continuity and change in Turkish foreign policy*. Preuzeto od Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/ac-turkey-defense-journal/continuity-and-change-in-turkish-foreign-policy>
- Donnelly, J. (2006). Sovereign Inequalities and Hierarchy in Anarchy: American Power and International Society. *European Journal of International Relations*, 139-170.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm . *Journal of Communication*, 51-58.
- Fang, L. (20. 12 2022). *Twitter Aided the Pentagon in Its Covert Online Propaganda Campaign*. Preuzeto od The Intercept: <https://theintercept.com/2022/12/20/twitter-dod-us-military-accounts>
- Fridman, O. (2017). Hybrid Warfare or Gibrinaya Yoyna? *RUSI Journal* 162, no. 1, 42-49.

- Galeotti, M. (2019). Active Measures: Russia's Covert Geopolitical Operations. *Marshall Center Security Insight*, no. 31.
- Galeotti, M. (2021). Active Measures: Russia's Covert Global Reach. U G. P. Herd, *Russia's Global Reach: A Security and Statecraft Assessment* (str. 118-126). The George C. Marshall European Center for Security Studies .
- Galeotti, M. (2022). *The Weaponisation of Everything - A Field Guide to The New Way of War*. New Heaven and London: Yale University Press.
- Haile, Y. A. (2024). The theoretical wedding of computational propaganda and information operations: Unraveling digital manipulation in conflict zones. *New Media & Society*.
- Hamilton, C., & Ohlberg, M. (2020). *Hidden Hand: Exposing How the Chinese Communist Party is Reshaping the World*. New York: Oneworld Publications.
- Jasper, S. (2020). *Russian Cyber Operations*. Washington DC: Georgetown University Press.
- Katz, E., & Lazarsfeld, P. (1955). *Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communications*. New York: Free Press.
- Kilcullen, D. (2020). *The Dragons and The Snakes: How the Rest Learned to Fight the West*. Oxford: Oxford University Press.
- Kostyrev, A. (2023). NATO-Ukraine Strategic Communications: Theory and Practice. *Hileya Scientific Bulletin*, 82-95.
- Kramer, M. (2019). Operation "Denver": The East German Ministry of State Security and the KGB's AIDS Disinformation Campaign, 1985–1986 (Part 1). *Journal of Cold War Studies* , 71–123. Preuzeto od The MITPress Reader.
- Kux, D. (1985). SOVIET ACTIVE MEASURES AND DISINFORMATION: OVERVIEW AND ASSESSMENT. *The US Army War College Quarterly*, 19-28.
- Lange-Ionatamišvili, E. (2015). *Analysis of Russia's information campaign against Ukraine*. Riga: NATO StratCom COE.
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, 176-187.
- Middle East Eye. (03. 10 2025). *Israel paying US influencers to reverse negative public opinion: Report*. Preuzeto od Middle East Eye: <https://www.middleeasteye.net/news/israel-paying-us-influencers-reverse-negative-public-opinion-report>
- Middle East Monitor. (02. 10 2025). *Israel pays influencers up to \$7,000 per post to occupy information space*. Preuzeto od Middle East Monitor: <https://www.middleeastmonitor.com/20251002-israel-pays-influencers-up-to-7000-per-post-to-occupy-information-space>

- Military Balance. (2015). Complex Crises Call for Adaptable and Durable Capabilities. *Military Balance*, 1-5.
- Mueller, R. S. (2019). *Report On The Investigation Into Russian Interference In The 2016 Presidential Election*. Washington, D.C. : U.S. Department of Justice .
- Muhić, E. (2024). Operativna upotreba OSINT-a u istraživanju organiziranih kriminalnih grupa. *Zaštita i sigurnost*, 4(2), 314-338.
- Muhić, E. (2025). Psihološke operacije na društvenim mrežama - primjeri, tehnike, taktike i procedure. *Zaštita i sigurnost*, 5(1). doi:<https://doi.org/10.70329/2744-2403.2025.5.9.7>
- Muhić, E. (2025). *Teoretsko-metodološki aspekti specijalnog rata* . Sarajevo: FKN - Doktorska disertacija.
- NATO StratCom COE. (2020). *Social Media Manipulation*. Riga: NATO StratCom COE.
- Prados, J. (2006). *Safe for Democracy: The Secret Wars of the CIA*. Chicago : Ivan R. Dee.
- Radin, A., Demus, A., & Marcinek, K. (2020). *Understanding Russian Subversion: Patterns, Threats, and Responses*. RAND .
- Rid, T. (2019). *Active Measures: The Secret History of Disinformation and Political Warfare*. New York: Farrar, Strauss and Giroux.
- Thomas, T. (2014). Russia's Information Warfare Strategy: Can the Nation Cope in Future Conflicts? *Journal of Slavic Military Studies*, 101–130.
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). *Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Council of Europe.
- Yablokov, I., & Chatterje-Doody, P. (2022). *Russia Today and Conspiracy Theories*. London: Routledge.
- Yaqub, Z., & Tabassum, S. (2025). Israel's Soft Power Application through Digital Diplomacy against Hamas to Iran Wars (2023-2025). *Advance Social Science Archive Journal* .

Popis tabela

Tabela 1 Tipologija subverzivnih aktivnosti obavještajnih službi

Tabela 2 Slojevi savremenih digitalnih aktivnih mjera

Tabela 3 Komparacija ruskih, izraelskih i američkih pristupa aktivnim mjerama i političkom nasilju

THE ROLE OF INTELLIGENCE SERVICES IN IMPLEMENTING ACTIVE MEASURES AS A FORM OF POLITICAL VIOLENCE

DOI: 10.70329/2744-2403.2025.5.10.10

Original scientific paper

Dr. Emir Muhić¹¹

Abstract

This paper examines the role of intelligence services in conducting active measures as a specific form of political violence that operates within the spheres of perception, information, and cognitive manipulation rather than through physical force. Active measures are presented as a sophisticated political weapon through which states, via their intelligence and propaganda apparatus, influence the socio-political architecture of an adversary by means of covert, deniable, and long-term operations. Methods such as disinformation campaigns, infiltration of political structures, compromising of key leaders, the induction of social tensions, and the fragmentation of collective identities create an alternative political reality that serves the strategic interests of the aggressor. The study underscores that active measures are latent, difficult to detect, and deeply embedded within the contemporary forms of special warfare, which contributes to their effectiveness and to the persistent lack of understanding within academic, institutional, and political environments. Special attention is devoted to the necessity of building resilient institutional mechanisms, strengthening media literacy, and developing strategic communication as essential components of defence against this concealed form of political violence that undermines sovereignty, social cohesion, and the stability of modern states.

Keywords: *intelligence services, active measures, political violence, special warfare, disinformation, hybrid operations.*

¹¹ emirmuhic@fkn.unsa.ba

1. Introduction

Unconventional wars that reject open armed conflict and the use of legal and legitimate state militaries require tools that undermine the sovereignty and integrity of an opponent, whether a state or non-state actor, at a liminal level. Conventional, armed wars are economically and resource-wise unsustainable and politically unsuitable, which implies the need to employ other methods for endangering, controlling, or destroying an adversary. One of the successful methods of special warfare, conducted by intelligence services under the direction of state leadership and producing significant consequences for national and international security, is the use of active measures. Active measures essentially represent a political weapon, a tool through which the goals defined by state decision-makers are achieved.

As such, they belong to the system of special warfare and serve as a highly effective instrument for shaping a specific political environment and a particular socio-political and cultural narrative. Through active measures, a “new reality” is created, one that is necessary for further advancement of strategic goals. Active measures have proven to be a political weapon that has continuously shaped socio-political relations favourable to state leadership since the 1920s. A significant challenge related to active measures lies in the limited understanding of this concept within academic circles, where it is often narrowly reduced to disinformation and fake news. Active measures should instead be viewed as a broad spectrum of methods and actions undertaken by intelligence services to influence political decision-makers and the policy of the targeted state.

The central focus of this research is the operational role of intelligence services in conducting active measures aimed at destabilising a target state. It is necessary to better understand the *modus operandi* of intelligence services that carry out active measures as a form of political violence. A major problem stems from the very nature of active measures, which are latent, invisible, difficult to prove, and highly sophisticated, while the conspiratorial character of intelligence activities further complicates their study. Questions concerning the measures, methods of implementation, objectives, techniques, and other elements of the operational work of intelligence services remain largely unknown and must be demystified in order to develop effective resilience programmes and systems.

2. Defining Active Measures and Political Violence

Active measures represent a highly efficient and effective weapon used by aggressive political actors in their struggle for political power or resources at the regional or global level. Their origins are linked to the Bolshevik counterintelligence operation “Trust” from 1921, directed against exiled monarchists (Rid, 2019). They continued to be used throughout the Cold War period (Galeotti, 2019), a time marked by unconventional political, diplomatic, and military confrontations¹² between the Soviet Union and the West. The phrase “active measures” has its roots in the Soviet KGB and encompasses disinformation campaigns, attempts at political influence, and the operation of proxy groups and parties connected to the Soviet Union (Kux, 1985). Rid (2019) defines active measures as strategic activities employed by intelligence services to manipulate, deceive, and undermine political processes in order to achieve geopolitical goals. They are a key instrument of political warfare that goes beyond traditional espionage and includes offensive operations aimed at shaping political, social, and economic decisions within targeted states.

Because of their offensive nature, active measures aim to achieve the disorganization, destabilization, and demoralization of the opponent, whether a political community, an organization, a corporation, or an individual. They are closely linked to the concept of ideological subversion described by the KGB defector Yuri Bezmenov. Galeotti (2019) notes that the term “active measures” was used by the Soviet Union from the 1950s to describe a wide range of covert and deniable political influence and subversive operations. These activities included establishing front or proxy organizations, supporting friendly political systems, organizing local unrest, and spreading disinformation. Radin, Demus, and Marcinek (2020) view active measures as covert and deniable political influence and subversive operations that can range from corruption and disinformation to open assassinations and even support for coups. Active measures are also strongly connected to the concept of special warfare, which is defined as a coordinated political, economic, psychological-propaganda, intelligence-subversive, and military activity carried out to influence and intervene in the territory of another state, where

¹² In this confrontation between the Soviets and the West, the primary objective was to defeat the enemy without the direct use of military force. Instead, the focus was on non-kinetic, unconventional, and asymmetric measures aimed at influencing and targeting the minds of selected groups. When military force was used, it took the form of proxy wars (Korea, Vietnam, Afghanistan), in which major actors provided advisory support or direct military assistance to the side fighting against their ideological opponent.

the use of conventional military force is considered a last resort (Muhić, 2025). Within this framework, special warfare employs active measures as a tool for reaching strategic and operational objectives through a series of campaigns and operations implemented over a longer period. Since the nature of special warfare is long-term and cyclical (Muhić, 2025), its operations are prolonged, continuous, and interconnected, aligning with other measures, activities, and actors involved in their execution.

Essentially, active measures are conducted through the media and information systems, political engagement, education, physical violence, and other suitable methods that can directly influence the targeted society, nation, or community in order to affect political decision-makers. Currently, the academic community in the region does not properly recognize the term “active measures,” and instead often inadequately applies the concept of “disinformation” to activities aimed at influencing decision-making. Furthermore, there is no clear understanding or differentiation of how dominance in the information space is achieved through influence operations, psychological operations, and information operations, with different modalities frequently being labelled simply as disinformation. As Rid (2019) emphasizes, active measures always include the use of disinformation, but this is not their only element. Some projects are designed to facilitate particular political decisions by creating a “favourable” environment that leads a community, group, or government toward a specific outcome. This is also achieved by actively promoting facts that benefit the targeted group while causing reputational or other types of harm to the adversary. The almost invisible guiding of events toward a specific goal represents the *modus operandi* through which victory is achieved without entering an open, conventional conflict.

Active measures are also not spontaneous lies told by politicians, but rather the deliberate and methodical output of large bureaucracies. The statements of political actors, even when they appear simple or insignificant, often carry a message aimed at a particular audience or serve as the foundation for creating future narratives. These statements are not limited to political figures only, but also include revisionist narratives spread by non-political or pseudo-political actors seeking to alter historical facts. By placing specific information into the public space, an anchoring point is created for building false narratives that will later support a strategic goal. Achieving such an outcome requires a critical mass of citizens who will consciously or unconsciously accept the falsehood.

Active measures are, at their core, a political weapon based on written or spoken actions conducted by political and other state-relevant actors, with the

aim of altering the existing socio-political environment. They represent a sophisticated form of political violence because they operate without the use of physical force, yet they shape political decisions, attitudes, and the behaviour of targeted groups, communities, and societies through coercive influence. These methods and activities function in symbiosis with the work of intelligence services, which support political or other actors either by gathering information or by disseminating it. In the modern cyber environment, the spread of information, disinformation, misinformation, and malinformation has become the main tool for creating violent political dominance that does not rely on physical destruction, but on eroding trust, delegitimizing institutions, and restricting free political choice. Such activity creates systemic asymmetry of power and prevents the proper functioning of democratic and liberal governance principles. Active measures therefore constitute a specific form of political violence which, although non-violent in the physical sense, operates through coercion in the realm of decision-making, perception-shaping, and the construction of an operational environment in which the targeted community begins to make decisions against its own interests.

Political violence in this context does not refer only to the use of force, but to any action intended to undermine the ability of a state or society to independently manage its political processes, thereby directly influencing the distribution of power. In that sense, active measures function as a “silent coercive apparatus” through which the aggressive actor imposes its own narratives and interpretations of reality while simultaneously narrowing the manoeuvring space of legitimate political actors within the targeted society. The political violence produced through the application of active measures creates three key effects. First, it disrupts the vertical legitimacy of government by eroding trust in institutions, where every invented crisis or fabricated narrative becomes a catalyst for political instability. Second, it destroys the horizontal cohesion of society by generating deep symbolic divisions, identity-based conflicts, and permanent suspicion among social groups that no longer share a common framework of truth. Third, it establishes cognitive occupation, as the targeted society begins to internalize narratives crafted outside its own borders. Such occupation represents the most advanced and dangerous form of political violence, since it is achieved without physical coercion, without military force, and without visible conflict, yet it produces far more severe long-term consequences for political sovereignty.

3. Active Measures and Intelligence Services

Active measures, as a political weapon, are primarily based on non-violent action that can nevertheless produce physical violence as a consequence. Russian Major General Vladimirov wrote that “modern wars are fought at the level of consciousness and ideas” and that “modern humanity exists in a state of permanent war,” in which it “constantly oscillates between phases of real armed conflict and constant preparation for it” (Galeotti, 2021). The Soviet KGB, particularly Department D, sought to weaken and ultimately destroy the United States through sophisticated intelligence operations that were primarily non-violent and grounded in disinformation. Former KGB officer, Lieutenant General Oleg Kalugin, described subversion and active measures as “the heart and soul of Soviet intelligence,” noting that “subversion, not intelligence collection,” was the core activity (CNN, 2000). These operations were conducted through specific foreign-policy activities of the Soviet Union, characterized as “white,” “grey,” or “black” operations (Kux, 1985). According to Kux (1985), “white” operations consisted of regular diplomatic, trade, or humanitarian activities, “grey” operations involved the work of illegal communist groups in the West, and “black” operations included covert actions conducted by agents who spread disinformation, lies, forgeries, plagiarized material, and similar content. In modern times, the distinction between “white,” “grey,” and “black” operations has largely disappeared, and it has become almost impossible to identify the actors conducting them due to the saturation of the information space and the intensity of propaganda that conceals these activities. Anarchy in the international system has produced a constant struggle among states for the hegemonic position currently held by the United States (Donnelly, 2006). However, ongoing geopolitical developments increasingly challenge this order, leading once again to widespread use of “white,” “grey,” and “black” operations instead of conventional military actions. These operations enable the continuous application of political violence against various actors and allow the achievement of strategic goals without open confrontation or conventional warfare, which could otherwise result in catastrophic outcomes such as nuclear exchange, the collapse of the modern system, or massive cyberattacks on critical infrastructure. Intelligence services are key actors that employ active measures to enable what Kilcullen (2020) terms the liminal dimension of war. The liminal dimension represents a state in which no open armed conflict is present, yet intelligence activities are clearly visible. The scope and political-social impact of active measures were particularly significant during the Cold War, when the Soviet KGB conducted numerous disinformation operations, such as Operation “Denver,” which aimed to blame the U.S. military for creating the HIV/AIDS virus (Kramer, 2019), and subversive

operations such as “Pandora,” designed to provoke racial unrest in the United States (Andrew & Mitrokhin, 2000). The post-Soviet era created a different climate in socio-political relations. The rise of religious radicalism, extremism, and terrorism led to greater reliance on kinetic rather than non-kinetic operations. After the terrorist attacks of 11 September 2001, the focus shifted to kinetic action (the invasions of Iraq and Afghanistan), where active measures alone were inadequate and inappropriate, thus requiring military force. The period of the so-called Arab Spring as a chain of insurgencies in the Middle East, the emergence of ISIL, and the Russian occupation of Crimea all highlighted the continued relevance of active measures and the renewed use of political violence against opponents. The operational work of intelligence services on behalf of aggressive political actors has enabled the initiation of socio-political processes such as uprisings, insurgencies, and civil wars. The importance of active measures depends on the position and strength of the actors who use them and the actors they target. The reason active measures were not widely applied during the “Global War on Terror” lies in the vulnerability of the opposing actors, terrorist organizations, insurgents, and rebel groups¹³ in the Middle East who were suitable for military action and significantly inferior in technological, economic, socio-political, and cultural terms. Under such circumstances, there was no need to apply active measures against these targets. Additionally, specific counter-insurgency (COIN)¹⁴ strategies proved unsuccessful in Iraq and Afghanistan. Civilian casualties, often described as collateral damage, served as a radicalizing and recruitment factor for insurgent groups such as the Taliban, Shia and Sunni militias in Iraq, and terrorist organizations like Al-Qaeda, which capitalized on these incidents to justify retaliation and mobilize new members.

On the other hand, when it comes to major global and regional powers such as Russia, China, Iran, and North Korea referred to by Kilcullen (2020) as

¹³ The complexity of the conflict with various groups that shared a common denominator, a resistance against coalition forces lies in the fact that not all of them were loyal to Al-Qaeda and its affiliates. Certain factions were loyal to Saddam Hussein, while others followed mujahideen or Taliban leaders, and their primary goal was to fight against a foreign force that had entered their territory. Within the context of the Global War on Terror (GWOT), it is essential to distinguish between local actors in Iraq and Afghanistan, their goals and reasons for fighting, and the foreign fighters gathered around Osama bin Laden within Al-Qaeda.

The notion that everyone resisting U.S. and coalition forces was simply a terrorist is an obvious example of misunderstanding geopolitical and internal dynamics. Such misinterpretation strengthens neo-colonial ideas and legitimizes crimes committed against Arab-Muslims in order to preserve the narrative of a “clash of civilizations,” while the conflict itself did not take place on U.S. or European soil, but on the territory of the “cultural” enemy.

¹⁴ Counter-insurgency - a set of political-social, military, and economic measures used to suppress insurgent, guerrilla, partisan, or rebellion movements, as well as their objectives and the support they receive from the local population.

“dragons” and organized crime groups, terrorist organizations, and cartels described by the same author as “snakes”, active measures represent a suitable weapon for threatening, disrupting, destabilizing, controlling, defeating, or destroying them. The use of active measures moves the conflict into the domain of special warfare, which is based on the actions of intelligence services through secret, conspiratorial, and malicious activities aimed at attacking a society or nation without the use of conventional armed force. Special warfare, as a method and instrument for achieving strategic goals formulated by state policy and carried out by intelligence agencies, enables influence on specific groups that pose a threat to national security at the global level. It can also serve as a tool for achieving local or regional dominance over technologically and socio-politically weaker actors. Modern strategies and doctrines are increasingly oriented toward invisible occupation and control of an adversary’s population through the use of various influence activities and measures at the political, economic, educational, cultural, and other levels. Scholars of the Copenhagen School, such as Barry Buzan, emphasized five security sectors (Buzan, 1983), and each of these sectors came to be associated with specific types of threats. However, in the contemporary era, these sectors have diversified and expanded, requiring particular attention to the cyber and educational sectors, which can be viewed as new additions within security studies. These two sectors are particularly suitable for active measures. The first, the cyber sector, is used for disseminating misinformation, disinformation, and malinformation, as well as for info-kinetic attacks, while the educational sector is used for societal indoctrination through a compromised school and academic system. In this context, there is a blend of the previously mentioned “white,” “grey,” and “black” operations, and all state, political, and intelligence-security levels are involved in their implementation.

4. Subversive Activities and the Political Violence of Intelligence Services

Intelligence services, as state-controlled institutions with the capability to conduct both kinetic and non-kinetic special operations, represent suitable actors for carrying out active measures. Just as the Soviet KGB conducted operations during the bipolar division of the twentieth century to reshape the ideological orientation of the U.S. population and weaken American influence globally, many intelligence services continue to engage in similar activities today.

Achieving the strategic goals of an aggressive actor striving for hegemony requires continuous intelligence engagement with both opponents and neutral

actors. Through such intelligence treatment, favourable conditions are created for political, diplomatic, and economic gains that arise from disrupting, weakening, or damaging the adversary, as well as indoctrinating neutral parties. Intelligence services effectively conduct sabotage against the political and social order through the following activities:

- The spread of disinformation, misinformation, and malinformation
- Active offensive propaganda efforts
- Providing support to political opposition groups
- Sabotaging the electoral process
- Creating an atmosphere of fear and insecurity within the targeted society
- Legal, economic, and diplomatic undermining of independence, sovereignty, and territorial integrity
- Establishing subversive ideologically loyal organizations
- Financing criminal and terrorist organizations
- Organizing, encouraging, and conducting assassinations and political killings
- Inciting civil unrest, disobedience, and violence.

To clearly systematize the activities listed above and better understand them within the context of contemporary political violence, the following section presents a typology of subversive measures (Table 1), along with their instruments, objectives, and expected consequences.

Table 1 Typology of Subversive Activities of Intelligence Services

Category of Subversive Activity	Operational Instruments	Primary Objective	Consequences for the Targeted State
1. Information Operations	Disinformation, misinformation, malinformation, bot networks, deepfake content, media control, psychological operations	Cognitive destabilisation of the population	Polarisation, decline of institutional trust, mass confusion, delegitimation of government
2. Propaganda Activities	Systematic campaigns, amplification of narratives through influencers, networks of “useful idiots,”	Establishing an alternative reality and ideological dominance	Normalisation of extreme views, shrinking of public space, change in political preferences

	academic or cultural support		
3. Political Infiltration	Support to opposition groups, financing of parties, support to protest movements, insertion of agents into political structures	Weakening of ruling structures and creation of internal chaos	Collapse of political stability, mobilisation of discontent, erosion of institutional legitimacy
4. Electoral Sabotage	Manipulation of voter registries, leaking compromised data, financing campaigns, cyberattacks	Creating the narrative that elections are illegitimate or manipulated	Delegitimisation of the electoral process, mass protests, institutional breakdown
5. Weakening the State through Legal and Economic Pressure ("lawfare")	Lawsuits, sanctions, blockades, special trade regimes, manipulation of international institutions	Forcing the state to alter its political decisions	Economic damage, loss of sovereignty, legal disorder, political vulnerability
6. Establishment of Subversive Organisations	Creation of NGOs, think tanks, movements, religious or cultural groups loyal to a foreign power	Long-term indoctrination and societal control	Transformation of political culture, "soft" takeover of institutions
7. Supporting Criminal and Terrorist Networks	Financing, training, logistics, arms trafficking	Weakening the state from within by creating parallel power structures	Erosion of the monopoly of force, increased violence, delegitimisation of law enforcement
8. Organisation of Assassinations and Political Killings	Contracted assassins, covert operations, use of criminal structures	Eliminating key individuals who obstruct the foreign actor's interests	Political shock, power vacuum, intimidation of opposition and society
9. Social Destabilisation	Incitement of unrest, radicalisation, identity-based conflicts, calls for secession	Creating conditions for political violence and system breakdown	Civil conflict, deep societal divisions, preconditions for intervention by a "protective power"

These activities enable an aggressive intelligence service to create an operational environment suitable for major strategic actions such as taking

over the modern political system, exploiting or destroying critical infrastructure, conducting diplomatic overshadowing and isolating the target state from international channels, appropriating or exploiting resources, controlling air, maritime, or land borders, and exercising control or oversight over telecommunications. Above all, active measures as a form of political violence move beyond the physical dimension of coercion and enter the cognitive sphere, influencing targeted nations, societies, and groups. Intelligence services, using their personnel, technical, and technological capabilities, actively seek to place the target population in a state of fear, anxiety, and panic. The absence of active countermeasures by the victim state and its institutions (intelligence services, educational systems, etc.), or even the lack of recognition of active measures conducted by an aggressive intelligence service, amounts to political-ideological occupation.

This is not a traditional occupation carried out through armed forces, military-police presence, or counter-insurgency operations. Instead, the occupation is implemented through control of narratives, attitudes, opinions, behaviours, and the creation of events that shape them. Implementing countermeasures in such a scenario is extremely sophisticated, with additional difficulties arising from enemy infiltration, the use of useful idiots¹⁵, the financing of opposition groups, and related activities.

In carrying out political violence, actions such as spreading disinformation and influencing or obstructing electoral and political processes play a key role in maintaining the required level of repression that generates significant socio-political disturbances. The escalation of these disturbances leads to divisions, segmentation, and atomization of society and the nation, creating an operational environment suitable for advancing to activities such as calls for secession and attempts to realize it, or provoking internal conflicts that may escalate into open armed warfare. Aggressive intelligence services, through active, covert, and clandestine operations within the political, economic, and social system, achieve far greater success than would be possible through conventional warfare or direct military force. By using disinformation, propaganda, controlled and targeted physical violence, legal and procedural obstruction of political processes, and by exploiting identity politics that generate divisions and deepen conflict, these services exert strategic pressure that reshapes the internal landscape of the targeted state.

¹⁵ A Cold War era term used to describe ideological and genuine supporters of communism and socialism in the United States who were exploited by the Soviet KGB for various activities such as protests, speeches, attacks, and similar actions.

5. Active Measures and Ideological Subversion

State-driven operations cannot succeed without the systematic weakening of the adversary, which is carried out through ideological subversion. Former KGB operative Yuri Bezmenov frequently discussed this process in his interviews, emphasising four stages through which a society must pass in order to become vulnerable to foreign influence. He described these stages: demoralisation, destabilisation, crisis, and normalisation as phases designed to gradually weaken social bonds and provoke fear, intolerance, distrust, and hatred (Bezmenov, 1985). Bezmenov (1985) explained these stages as follows: a) Demoralisation: This phase takes 15 to 20 years, the time required to educate and form one generation. The process is assisted by media actors and teachers who have become sympathetic, consciously or unconsciously, to the ideological aims of the subverting power. b) Destabilisation: Following demoralisation, this stage lasts two to five years and focuses on disrupting foreign relations, defence structures, and the economy of the targeted state. c) Crisis: Around six weeks of intense chaos serve as a crucial socio-political turning point. d) Normalisation: This phase reshapes public understanding of what constitutes the status quo. Bezmenov's description also includes the possibility of military takeover and the public's broad acceptance of the enemy's forces as liberators.

According to Bezmenov, active measures were used to weaken American society by spreading anti-Western ideas such as anarchism, communism, socialism, Marxism, and other left-oriented ideologies. The aim was to spark conflicts within American society based on race, ethnicity, class, and sexual identity. In this form of ideological subversion, one can also see the symbiotic use of other methods of special warfare, such as propaganda, sabotage, diversion, assassinations, and political killings. Although the central objective of ideological subversion is the weakening of the state and nation, this cannot be achieved without a combination of additional measures and methods that together form a coherent system of special warfare.

In the implementation of active measures, which aim to weaken the targeted state and nation, disinformation forms the core of the attack. It is a built-in component of all other activities, whether as a primary or supporting element. In the case of ideological subversion, however, disinformation takes centre stage. Its power lies in its ability to reshape reality and alter objective truth through manipulation of information. Bezmenov noted that only 15 percent of the Soviet effort was dedicated to espionage, while the remaining 85 percent was allocated to active measures, specifically ideological subversion. The goal was to alter the American perception of reality to such an extent that even with first-hand knowledge of events, citizens would take no action to defend their

state, nation, society, community, or family (Bezmenov, 1985). Today, when observing the intelligence practices of global and regional powers, the importance of controlling the media environment especially social networks and the spreading of narratives is evident. For example, Israel, during its genocidal operations in Gaza, has used influencers and social media to spread propaganda and conduct psychological operations, with some influencers reportedly paid up to 7,000 USD (Middle East Eye, 2025). Social networks play a crucial role in contemporary psychological operations, enabling rapid dissemination of disinformation and manipulation of public perception (Muhić, 2025). *Hasbara*, Israel's public diplomacy strategy, is designed to shape the views and opinions of broad audiences toward justifying the killing of Semitic, specifically Arab and Muslim populations. The aim is to present Arabs and Muslims as a threat to Europe, while portraying Israel as the protective barrier safeguarding Christianity. These narratives are strongly influenced by Huntington's ideas on the "clash of civilizations" and the supposed incompatibility of Islam with European values¹⁶. Amplification of dehumanising messages occurs through paid influencers, useful idiots, and official state channels. Currently, however, these operations have limited success due to the absence of censorship on platforms such as X, which remains dominant for the spread of political content. On this platform, users can witness genocide, atrocities, and crimes against humanity committed by the Israeli state and military in real time. As a result, *hasbara* often produces the opposite effect, and influencers spreading its narratives are increasingly labelled as paid agents of Israel.

¹⁶ In this context, Huntington's arguments about the clash between East and West and the prospect of new crusades are essential. These ideas first manifested in the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina carried out by the Yugoslav People's Army, and later by the so-called Army of Republika Srpska. Confirmation of this narrative appeared in two works, Rebecca West's *Black Lamb and Grey Falcon* and Robert Kaplan's *Balkan Ghosts* both of which portrayed the region as filled with "ancient hatreds" and in need of a cathartic ethnic conflict in which oppressed Orthodox communities would allegedly seek revenge for the period of Ottoman rule. These books became required reading for American policymakers, who, influenced by such interpretations, allowed the Serbian aggressor to commit war crimes and genocide. Furthermore, the conflicts in the Middle East following the terrorist attacks of 11 September 2001 strengthened the idea of incompatibility between East and West, with Huntington's theses appearing almost prophetic. A new crusade began thousands of kilometres away from the Judeo-Christian world, justified by the claim that terrorism carried out by Arabs who had only recently freed themselves from British and French colonial domination posed a threat to the entire globe. The millions of Muslims killed in the Middle East, as well as the hundreds of thousands of Palestinians who lost their lives, demonstrate how state-sponsored propaganda and active measures can reshape a narrative and portray the victim as the perpetrator.

In situations where information dominance must be achieved and maintained, it is necessary to inject a sufficient volume of disinformation and malinformation into society, ensuring that their dissemination is continuous and widespread. Disinformation alters the informational environment because provocateur agents release specific narratives into the political-social sphere, falsify sources, and reinforce ongoing offensive operations against protected elements of the state. In the case of active measures, the spread of disinformation such as that used in the KGB's "Pandora" and "Denver" operations weakens the targeted society and destroys its internal cohesion. The same approach can be applied globally when the objective is to label a particular nation or state as an international threat. A clear example of this is the false claim that Iraq possessed weapons of mass destruction, which originated from an unreliable source. However, truthful information can also be used as an instrument of influence. During the 1960s, the Soviets printed leaflets in English and French describing racial discrimination against African Americans and disseminated them across African states that maintained close ties with their former colonisers, the British and the French (Andrew & Mitrokhin, 2000; Rid, 2019). By using truth and factual evidence, the Soviet KGB sought to create new ideological frameworks that would discourage cooperation with Europeans and former colonial powers, encouraging instead a turn toward socialism, which was presented as blind to race, ethnicity, and other biological or cultural differences. Today, when disinformation can be debunked more easily, aggressive actors conducting active measures can achieve significant success simply by amplifying truth and facts. This makes it difficult to produce a counter-narrative or justify the underlying causes of certain events. The release of truthful information is planned and coordinated with other measures such as propaganda, disinformation, deception, plagiarism, and similar methods which serve to present the truth in a completely different light.

6. Modern Technologies and Active Measures

The development of the internet and social media has enabled the rapid spread of information. However, when information becomes compromised, malicious, or fabricated, it transforms into a political weapon. News about wars, terrorist attacks, political campaigns, and political repression often serves a dual purpose: first, to inform the public, and second, to provoke specific emotional responses within society or among targeted groups that must be demoralised or radicalised in line with strategic objectives. Technologies such as the internet and social media have shifted the battlefield into the cognitive domain - the human mind which has become the new frontline. Platforms like X, Facebook, Instagram, TikTok, Reddit, 4Chan, and

others have become arenas where political actors compete to achieve goals such as radicalisation or demoralisation. The concept of hybrid warfare, popularised around 2010, describes a system in which unconventional methods and tools are used to subordinate an opponent, with conventional armed force largely absent. The *Military Balance* report of the International Institute for Strategic Studies (2015) described Russian hybrid warfare as “the use of military and non-military tools in an integrated campaign designed to achieve surprise, seize initiative, and gain psychological as well as physical advantage, employing diplomatic means; sophisticated and rapid information, electronic, and cyber operations; covert and occasionally overt military and intelligence actions; and economic pressure.” The novelty in modern warfare is precisely the use of non-military effectors that dominate the cyber and information environments. With the expansion of cyberspace as a new domain of human life, intelligence collection and operational activity have become significantly easier and more effective (Muhić, 2024). Some Western observers attempted to interpret Russian actions in annexed Crimea in 2014 through the so-called Gerasimov Doctrine, although in practice Russia does not formally recognise the Western concept of hybrid warfare, despite limited academic writings on *gibridnaya voyna* (Fridman, 2017). While the Western concept largely focuses on military activity to achieve synergistic effects, the Russian equivalent encompasses all spheres of public life (Jasper, 2020). Accordingly, Russia was not conducting hybrid warfare in Crimea, but rather intelligence operations that fall under active measures and political violence. The deployment of “little green men”¹⁷, as labelled by Western media, was a classical intelligence action involving special forces without insignia to ensure plausible deniability. Through coordination between intelligence, security, military, and political elements, a specific environment is created in which the adversary and its allies cannot react swiftly or effectively, allowing strategic objectives to be achieved with minimal losses, whether human or political. Such operations have also been observed historically. The U.S. CIA used its own unmarked special units in various conflict zones from Vietnam and Panama to Afghanistan, Iraq, Libya, and Syria.

Today, as the Russian invasion of Ukraine continues on a large scale, active measures that is, certain non-kinetic and unconventional aspects of warfare are still being applied, particularly through troll and bot activity on social media

¹⁷ “Little green men” were masked Russian soldiers and members of Spetsnaz who operated in Crimea in 2014 without any identifying insignia, both before and during the annexation. This provided Moscow with international “plausible deniability” regarding their involvement. It also enabled Russian diplomacy to negotiate, pressure, deceive, and ultimately execute all strategically important objectives in Crimea, while the West attempted to formulate an adequate political response one that ultimately never materialised.

platforms. Trolls and bots, acting as the “soldiers” of hybrid warfare, aim to spread and entrench narratives such as supposed Ukrainian Nazism in the minds of audiences worldwide. This enables the continued prosecution of the war and the justification of various crimes through the dehumanisation of Ukrainians, who are assigned the label of “Nazis.” Revisionism and the fabrication of reality represent key tasks of trolls and bots, whose strength lies in their numbers. Their sheer volume makes it possible for a specific narrative to appear as the dominant view of society, as it becomes widely disseminated and receives large amounts of affirmation in the form of likes, retweets, upvotes, or positive reactions on local portals. In this context, war becomes hybrid and expands into the domain of cyberspace, which is suitable for other forms of action such as hacking operations. Striking an enemy headquarters with precision-guided missiles or rockets brings significant advantages, yet such operations are costly and require extensive intelligence work and preparation. By contrast, cyberattacks can be launched at any time, from anywhere, and can, besides destroying infrastructure, also extract protected information held by the adversary. The evolution of warfare has made it ubiquitous, wide-ranging, and extensive. Active measures, as a political instrument, operate synergistically with pseudo-kinetic strikes carried out within the cyber domain.

7. Examples of Active Measures in Contemporary Political and Geopolitical Dynamics

7.1. Modern Reinterpretation of Active Measures

Modern active measures no longer appear as strictly secret operations under the direct control of a single intelligence service, but rather as a complex set of political, informational, and institutional activities aimed at destabilising an opponent or shaping a favourable political outcome. Although the term originates from the Soviet doctrinal corpus, its contemporary variants have undergone significant transformation due to digital technologies, global interconnectedness, and the ability to mobilise a wide range of intermediary actors. Instead of the monolithic operations once conducted by the KGB, today’s active measures involve the simultaneous use of propaganda, coordinated digital campaigns, legal pressure, manipulation of social divisions, economic instruments, and para-state networks that operate outside formal state structures. This evolution has created an operational environment in which the boundary between legitimate political communication and covert attempts at influence is increasingly difficult to distinguish. According to Rid (2020), modern active measures retain the strategic logic of classic Soviet operations, but have become more visible, faster, and more adaptive thanks to new technological capabilities. Digital platforms enable precise audience

targeting, automated messaging, and reduced attribution risk, allowing state and non-state actors to carry out a wide array of operations that formally remain in the “grey zone” between war and peace.

States with a long tradition of special information–political operations, such as Russia, have adapted their historical model of active measures to the digital age. Research by Thomas (2014) and Galeotti (2022) shows that modern Russian approaches integrate state institutions, private companies, media networks, paid political operatives, and criminal structures that function as extensions of the state’s political-influence strategy. China, according to studies by Brady (2015) and Hamilton & Ohlberg (2020), has developed a sophisticated system of “political environment shaping” through networks of Party organs, technology companies, and diaspora organisations, while Iran and Turkey have created their own hybrid models in which active measures intertwine with cultural, religious, and regional ambitions (Axworthy, 2016; Coşkun, 2023).

In such an environment, modern active measures are no longer isolated incidents of political subversion, but an ongoing process in which states invest sustained effort into shaping narratives, manipulating threat perceptions, creating social fractures, and strengthening their satellite structures abroad. A defining characteristic of this process is that operations are carried out through multilayered, decentralised, and difficult-to-attribute channels, which makes them particularly effective in geopolitical environments marked by crises, polarisation, and information overload.

7.2. The Digital Information Environment as a Platform for Active Measures

The digital information environment has become a central arena for conducting modern active measures, as it enables the simultaneous creation, distribution, and amplification of political narratives at minimal cost and with a significantly reduced risk of attribution. Unlike traditional propaganda techniques, digital operations exploit the algorithmic logic of social networks to target specific groups with high emotional sensitivity, generating reactions that produce polarisation and mobilisation. The phenomenon of emotional engagement, which turns the audience’s cognitive limitations and neuropsychological biases into operational advantages, allows actors to rapidly create viral narratives that spread faster than institutions can detect and neutralise them. Three communication theories are essential for the success of any influence operation. McCombs and Shaw’s (1972) agenda-setting theory explains how media determine what the public thinks about. Entman’s (1993) framing theory highlights the power of shaping interpretive frameworks through which events are understood. Katz and Lazarsfeld’s (1955) two-step

flow model clarifies the role of opinion leaders in the modern environment, verified accounts and political influencers who amplify and normalise narratives. This theoretical foundation explains why digital influence operations do not function linearly or through a single message; instead, they operate through a network of micro-interactions that cumulatively produce a political effect. Operational actors target the emotional predispositions of the audience, use opinion leaders to legitimise the narrative, and rely on algorithmic recommendation systems that boost content with high engagement. This creates so-called information bubbles in which the narratives of active measures become dominant. Such dynamics allow operations to persist continuously without the need for centralised command, as once a narrative is introduced, it can be maintained through spontaneous user participation, automated networks, and political actors who adopt it for their own purposes. Consequently, the digital environment becomes not only a channel of distribution but also an active accelerator of political influence, where the boundary between manipulated and organic communication becomes increasingly difficult to discern.

Modern digital active measures commonly consist of three interconnected layers (Table 2). The first layer involves content production, ranging from sophisticated propaganda videos and manipulated images to emotionally charged memes. The second layer is automated distribution through bot networks, fake profiles, and coordinated online communities that serve as amplification mechanisms. The third layer consists of reach expansion via influencers, alternative media, and political actors who knowingly or unknowingly adopt and promote the narrative, thereby making the digital operation socially “normalised.”

Table 2 Layers of Contemporary Digital Active Measures

Layer	Description	Expanded Examples of Activities
1. Content Production	Creation of original material designed to trigger an emotional reaction, shape a narrative, or attract attention.	Production of high-emotion propaganda videos; manipulated or deepfake photos and recordings; memes that oversimplify complex political issues; fabricated articles and “investigative stories” without sources; creation of fake expert analyses; selective presentation of leaked documents.
2. Automated Distribution	Dissemination and amplification of content through technical and organised mechanisms that increase visibility	Use of bot networks for mass sharing; coordinated campaigns across hundreds of fake profiles; automated comments that create the illusion of consensus or controversy; orchestrated activity within

	and the appearance of “organic” reach.	closed groups on Telegram, WhatsApp, and Discord; creation of fake trending topics; manipulation of recommendation algorithms on platforms such as YouTube and TikTok.
3. Reach Amplification	Legitimation and normalisation of narratives through influential actors who transmit them to wider audiences often unknowingly thus embedding the operation into public space.	Spreading narratives through influencers, political commentators, and pro-government journalists; adoption of content by alternative media and portals that publish sensationalised versions; dissemination through political organisations and interest groups; “organic-looking” uptake by public figures, extremist groups, or diaspora networks.

Numerous studies, including those by Bolover & Howard (2017) and Haile (2024), show that the success and longevity of a digital operation are determined less by technical capacities and far more by the ability of a narrative to fit into existing social polarisation.

A defining feature of digital active measures is their ability to function as “simultaneous campaigns,” where hundreds of small messages produce a cumulative effect. State actors such as Russia, China, Iran, Israel, and the United States intensively use this dynamic, but so do non-state actors including extremist groups, political parties, and commercial entities. The digital environment enables the creation of an “information noise” effect, where the objective is not only to disseminate disinformation but also to flood the public space with so many contradictory narratives that the audience becomes unable to distinguish relevant information from deliberate fabrication. As Wardle and Derakhshan (2017) note, the primary goal of contemporary information operations is not persuasion in the traditional sense, but the erosion of trust, the creation of confusion, and the feeling that all sources are equally unreliable. Digital infrastructure also enables other forms of active measures, including hacking and selective disclosure of stolen information, manipulation of recommendation algorithms, external control of digital platforms through investment and regulation, and the use of artificial intelligence to generate convincing fabricated content (deepfakes, voice-cloning, synthetic actors). Research by the NATO StratCom COE (2020) shows that techniques used to manipulate the digital space have become so sophisticated that they no longer require massive bot networks, but instead rely on precisely designed micro-campaigns targeting the most emotionally sensitive segments of the population. Current trends indicate that digital active

measures have two key advantages: scalability and replicability. Once created, a narrative can be reactivated in different political contexts, while technical infrastructures (bot networks, fake portals, coordinated groups) can be reused across multiple operations simultaneously. As a result, the digital space becomes an extension of political and geopolitical competition, where information is treated as a weapon and perception as the most important strategic resource.

7.3. Russian Active Measures After 2014

Russian active measures after 2014 represent the most visible contemporary example of an integrated model of political-informational operations in which classical Soviet subversion methods intertwine with digital instruments, economic pressure, and intelligence activity. The annexation of Crimea and the outbreak of war in eastern Ukraine marked the moment when Russia shifted from traditional influence operations to a strategy of systematically shaping the international environment. Numerous authors, including Galeotti (2022), Kilcullen (2020), and Rid (2020), note that this period formalised *non-linear warfare* as Russia's central approach, characterised by the simultaneous and complementary use of information operations, cyber activities, and diplomatic manoeuvres.

The digital dimension of Russian active measures became particularly visible in a series of operations targeting political processes in the United States, the European Union, and the post-Soviet region. The most notable example is the 2016 U.S. presidential election, investigated by the U.S. Congress, the FBI, and Special Counsel Robert Mueller. The activities of the Internet Research Agency (IRA) from St. Petersburg, as detailed in Mueller's 2019 report, included the creation of thousands of fake profiles, coordinated campaigns aimed at polarising the electorate, targeted messaging to African-American communities, and infiltration of online forums to create an artificial sense of political fragmentation. Similar operations were documented during the Brexit referendum, elections in France, Germany, and Italy, as well as in several Balkan states. Beyond digital operations, Russian active measures after 2014 include a sophisticated combination of energy pressure, support to political and extremist groups, diplomatic engagement, and para-state networks. Energy dependence of certain European states was used as leverage to influence political decision-making, while intelligence services, according to assessments by EUROPOL and NATO, intensified infiltration attempts targeting national institutions, political parties, and media organisations. The role of Russian media outlets such as RT and Sputnik, analysed in the works of Yablokov and Chatterjee (2022), demonstrates how propagandistic and semi-propagandistic content is disseminated through multimedia platforms, often blended with local right-wing, populist, or Eurosceptic narratives. In the

post-Soviet space especially in Ukraine, Georgia, and Moldova Russian active measures function as part of a broader model of special operations in which informational, military, and political components overlap. According to research by Lange-Ionatamishvili (2015), Kostyrev (2023), and others, Russia has used digital campaigns to delegitimise Ukrainian institutions, selectively publish hacked materials, conduct psychological operations targeting soldiers and civilians, and fabricate reports of war crimes against Russian populations in order to create moral confusion and weaken international support. These operations were not ad hoc, but part of a long-term strategy aimed at shaping perceptions of Ukraine as a dysfunctional state dependent on foreign actors. In the Balkans, Russian influence manifests through a combination of political patronage, intelligence operations, and support for media outlets and organisations promoting anti-NATO and anti-EU narratives. The 2016 operations in Montenegro including attempts to destabilise the government and prevent NATO accession contain all the elements of classical active measures, from infiltration into political structures and support for radical groups to disinformation campaigns and close coordination with local actors. In Bosnia and Herzegovina, Montenegro, and Serbia, Russian narratives spread through media channels, religious institutions, and political actors who advocate neutrality, relying on emotionally charged themes rooted in history and collective identity.

7.4. Israeli Active Measures in the Contemporary Political and Geopolitical Environment

Israeli active measures are characterised by a unique combination of sophisticated intelligence architecture, technological superiority, and global political networks, which makes them a distinct operational model within the modern international environment. Unlike Russian or Chinese doctrine, Israel's approach does not rely primarily on large-scale information operations, but rather on highly targeted, precisely directed activities that fuse intelligence work, diplomatic pressure, cyber operations, and globally influential narratives about security threats, counterterrorism, and the legitimacy of defensive action. These operations emphasise proactive information control and the shaping of international perceptions of Israel's security needs, placing them within a broader framework of special measures designed to manage crises and secure political freedom of manoeuvre. One of the defining features of Israeli active measures is the use of advanced technological tools and cyber capabilities through agencies such as Mossad, Aman, and Shin Bet. In relevant literature (Clarke & Knake, 2019; Bergman, 2018), Israel is often described as one of the most advanced states in terms of cyber operations, encompassing offensive and defensive activity and the use

of digital tools for the surveillance of adversarial and allied structures. In this context, the joint U.S. - Israeli cyber operation targeting Iran's nuclear facilities at Natanz through the "Stuxnet" computer virus is frequently cited as a prominent example of a sophisticated active measure that combines a cyberattack, a political message, and strategic deterrence. This model demonstrates that Israel does not use the digital domain primarily for mass influence operations, but for precise, high-risk actions with clear geopolitical objectives.

Israel's information operations focus on shaping international perception of the Israeli-Palestinian conflict, security threats, and the legitimacy of Israeli military actions. In the digital domain, Israel employs a two-layered communication strategy. The first layer consists of institutional communication campaigns by the Ministry of Foreign Affairs, the IDF, and government spokespersons who rapidly disseminate (dis)information, visual material, infographics, and video content framed as factual and transparent representations of events. The second layer includes a network of domestic and foreign (primarily American) pro-Zionist NGOs, lobbying groups, diaspora organisations, and think tanks that serve as amplifiers of key messages, often focusing on delegitimising criticism of Israel through narratives of antisemitism, extremism, and disinformation. According to Yaqub and Tabassum (2025), this model functions as a sophisticated form of a "strategic narrative framework" aimed at preserving international support by reshaping the interpretative categories of the conflict. Within this system, *hasbara* stands out as an institutionalised mechanism of strategic communication that combines diplomatic resources, digital platforms, and a wide network of civil-society actors. Hasbara is not merely an explanation of state policy; it functions as a coordinated apparatus for perception management, involving professional communicators, PR agencies, and targeted campaigns directed at foreign audiences.

Multiple investigations conducted by international media consortia indicate that Israel and affiliated organisations hire and fund various influencers, YouTubers, and online content creators whose role is to amplify official narratives, neutralise criticism, and create the appearance of broad international support for Israeli operations, often paying them several thousand U.S. dollars per campaign (Middle East Monitor, 2025). This model also includes systematic denial or reinterpretation of atrocities, a practice especially visible on social media platforms. Despite satellite imagery, geolocated evidence, reports by international organisations, or forensically verified material documenting civilian casualties, the Israeli communication apparatus often employs strategies of contestation claiming that evidence is

“fabricated,” “manipulated,” or “produced for propaganda purposes”¹⁸. This approach aims to undermine the credibility of independent sources and produce a state of epistemological confusion in which the public can no longer distinguish reliable information from propagandistically reconstructed narratives.

7.5. Active Measures of the United States in the Contemporary Geopolitical Environment

American active measures represent a distinct model of influence operations combining intelligence capabilities, diplomatic leverage, technological dominance, and global infrastructural presence. Unlike traditional Soviet or contemporary Russian active measures which often function as covert subversive actions the U.S. model relies heavily on formalised “soft power” instruments, strategic communication, digital campaigns, partnerships with technology companies, and institutional mechanisms that enable influence without overtly violating international norms. Nevertheless, declassified CIA documents, U.S. Senate reports, and a wide body of academic research demonstrate that the United States has for decades engaged in a broad spectrum of active measures ranging from psychological operations to political engineering aimed at shaping the global order in line with American strategic interests (Bloom, 2003; Prados, 2006).

Historically, U.S. active measures have included operations targeting elections, destabilising regimes, supporting opposition groups, and spreading pro-American narratives. The best-known examples include CIA operations during the Cold War: Iran in 1953, Guatemala in 1954, Chile in 1973, and various support programmes for anti-communist movements and media campaigns across Eastern Europe. Declassified archives show that these operations combined psychological operations (PSYOP), financial support to political actors, media-narrative shaping, and carefully constructed perceptions of America’s role in global affairs. In this sense, the U.S. approach is characterised by high institutional coordination and a strong capacity to integrate intelligence, economic, and diplomatic instruments into a unified operational framework. Contemporary American active measures rely increasingly on digital platforms, the technological sector, and institutionalised strategic-communication capacities. Programmes such as the State Department’s Global Engagement Center (GEC), USAID’s democracy-promotion initiatives (prior to their dissolution in 2025), NATO strategic-

¹⁸ For further reference, see the posts of official IDF accounts, the Ministry of Foreign Affairs, and various Israeli political officials on the social network X. These posts display a discourse that ranges from denying the genocide to openly acknowledging it, including statements suggesting that such actions will continue in the future.

communications centres, and a range of public-private partnerships play a key role in shaping global narratives, particularly in states exposed to authoritarian influence. According to Brooks & Wohlforth (2016), the American narrative framework is built on promoting democratic values, human rights, economic openness, and security cooperation. Although these initiatives formally fall under the umbrella of public diplomacy, in practice they function as coordinated influence operations shaping the perceptions of allies, partners, and foreign publics. A significant element of modern American active measures is the use of technology companies as unobtrusive yet extremely powerful amplifiers. U.S. firms such as Meta, Google, and X Corp possess digital infrastructures that indirectly shape the political dynamics of many states through algorithmic ranking, content moderation, the removal of (mis/dis)information, and the control of online narratives. Various investigations¹⁹ have shown continuous communication between U.S. security agencies and major technology platforms, particularly in the context of counterterrorism, foreign influence, and malign information campaigns. This relationship forms the foundation for operations that allow filtering, prioritising, or suppressing specific political content, what many authors describe as a “structural active measure” of the 21st century (Tufekci, 2015; Greenwald, 2020). U.S. active measures also include sophisticated forms of lawfare, especially through sanctions targeting individuals, institutions, and states, as well as the use of international normative mechanisms as instruments of political pressure²⁰. Although sanctions are often presented as tools of foreign policy, they function as active measures because they aim to change political behaviour, generate public pressure, or fragment elite decision-making. Parallel to these efforts, U.S. intelligence agencies continue to employ targeted psychological operations and information campaigns, particularly in counterterrorism and counter-extremism contexts where the narrative space has become as important as operational activities on the ground.

¹⁹ In the past, when X was owned by Jack Dorsey and was still called Twitter, influence operations were already present and served as an amplifier of the power of the United States. Researchers discovered that the U.S. Central Command (CENTCOM) conducted coordinated information operations using the Twitter platform, with direct technical support from the company itself. At the request of Pentagon officials, Twitter “whitelisted” dozens of Arabic-language accounts connected to the U.S. military, allowing them to bypass algorithmic detection and platform restrictions (Fang, 2022).

²⁰ A clear example of using legal instruments to restrict the spread of certain narratives can be seen in the case of the American influencer Evan Kilgore. The FBI Director and his partner filed a series of lawsuits against him and several other influencers after claims circulated on social media suggesting that the Director’s partner was allegedly connected to the Israeli Mossad, and implying that their relationship was the result of a so-called “honeypot” operation.

7.6. Comparative Overview of Active Measures and Intelligence Activities of the U.S., Russia, and Israel

A comparative analysis of active measures in the contemporary international environment makes it possible to understand the different strategic approaches that states use to gain political and security advantages without relying on open military force. Russia, Israel, and the United States represent three paradigmatically different models in the application of active measures, each reflecting a specific combination of historical experience, institutional capacity, and geopolitical objectives (Table 4). The differences between them are not only methodological but also doctrinal, since each actor approaches narrative creation, information management, subversion of political processes, and the shaping of the cognitive environment in the targeted society in a distinct way.

Table 3 Comparative Overview of Active Measures and Intelligence Activities of Russia, Israel, and the United States

Dimension	Russia	Israel	United States
1. Doctrinal framework	Tradition of KGB “active measures” and modern hybrid warfare; strategic focus on destabilising opponents through long-term, covert operations.	Hasbara model, strategic communication, and Mossad’s preventive operations; combination of classical PSYOP with digital influence and global narrative campaigns.	Doctrine of democratic expansion, soft power, and digital PSYOP; operations aimed at maintaining the U.S.-led international order.
2. Primary strategic objective	Erosion of internal stability in target states; weakening NATO/EU structures; creating “security vacuums” Russia can exploit.	Protecting state image, delegitimising critics, neutralising threats, and shaping global perceptions of conflict.	Strengthening global hegemony, influencing political processes abroad, and supporting favourable regimes or movements.
3. Main instruments	Disinformation campaigns; infiltration of parties and groups; funding extremists; political subversion; cyber attacks; assassinations.	Paid influencers; digital hasbara networks; targeted PR campaigns; global image-management operations; Mossad special operations.	Intelligence support to allied groups; military PSYOP; USAID-based soft power; control of global media flows; digital surveillance.

4. Operational approach	Slow, long-term destabilisation; low-intensity covert operations; creation of internal fractures and social atomisation.	High-intensity digital activity; rapid narrative amplification; mix of public diplomacy and covert pressure.	Multi-phase governance approach; combination of public policy, intelligence actions, and legal tools.
5. Targeted actors	Neighbouring states, NATO members, fragile democracies, minority groups, opposition parties, media.	Global audiences, international organisations, influencers, analysts, academics, political critics.	Transitional states, pressured allies, authoritarian regimes in strategic regions, rival powers.
6. Typical operations	Campaigns against Ukraine; poisoning of defectors; support for separatist movements.	Digital PR on Gaza conflict; denial of war crimes; pressure on journalists and NGOs; “preventive eliminations.”	Cold War regime-change operations; support for colour-revolution models; anti-ISIS digital campaigns; CIA special operations.
7. Intensity and scale	Medium to high; large volume of long-term operations aimed at political erosion.	High; fast, global digital dominance; low tolerance for reputational risk.	Variable; usually medium intensity with wide operational reach through institutions.
8. Political consequences for targets	Social division, secessionism, democratic decline, loss of trust in institutions, destabilisation.	Oversaturation of the information space; normalisation of narratives; concealment of war crimes; pressure on media and academia.	Regime change; foreign-policy shifts; dependence on U.S. influence; narrative transformation.
9. Level of covertness	High; operations designed to appear as internal developments.	Medium; combination of covert actions and public PR campaigns.	Variable; from secret CIA actions to openly declared “democracy-promotion” projects.
10. Dominant sphere of activity	Information, political, military-intelligence, cyber.	Digital, diplomatic, global media, influencer networks.	Diplomatic, economic, digital PSYOP, global media.

The Russian model of active measures is characterised by the historical continuity of the Soviet “subversive school” and the modern doctrine of hybrid warfare. Its core assumption is that the political destabilisation of an opponent can be achieved through long-term, layered, and multi-phase operations aimed at eroding trust in institutions, encouraging social divisions, and creating political disorientation. Russian intelligence services use a wide range of instruments, including information campaigns, infiltration of political actors, financing extremist groups, supporting separatist movements, and carrying out assassinations. The intensity of these measures ranges from medium to high, their scope includes simultaneous action in the political, informational, and military-intelligence sectors, while the volume of operations implies the long-term maintenance of destabilising processes across multiple geographical and institutional fronts.

The Israeli approach to active measures has a distinct character based on a doctrinal combination of strategic communication, digital operations, and preventive actions carried out by Mossad. The modern concept of hasbara has transformed into a global system of orchestrated perception management that includes intensive use of social media, amplification of narratives through influential individuals, professional PR campaigns, and aggressive communication models aimed at neutralising critical voices. Israeli active measures are high in intensity and operate within a short reaction window. They cover the international information space extensively, while the volume of operations is flexible and scalable depending on reputational risk or current political needs. This approach enables rapid creation of narrative dominance and the establishment of cognitive control within global discourse.

The American model of active measures relies largely on a combination of soft power, institutional influence, and digital psychological operations. At its core, U.S. operations are designed to support and reproduce the existing international order in which the United States holds a dominant role. This includes multi-phase operations involving intelligence support to partner regimes, the use of military PSYOP units, the activation of networks such as USAID, the National Endowment for Democracy (NED), the International Republican Institute (IRI), and the National Democratic Institute (NDI), as well as digital activities aimed at shaping political narratives in strategically important states. The intensity of American active measures is variable, their scope is wide because they involve simultaneous action at the diplomatic, media, technological, and political levels, while the volume depends on risk assessments, priorities, and long-term geopolitical interests.

A comparative overview of the three models shows that each actor uses active measures as an instrument of political violence within a specific operational

environment, with differences in doctrine and institutional culture determining the method and effectiveness of these measures. Russia seeks to destabilise its opponent by creating long-term structural weaknesses; Israel aims to establish narrative dominance and reputational control; while the United States employs a broad spectrum of instruments to maintain an international order favourable to its interests. Because of this diversification of approaches, contemporary active measures are not a uniform category but a spectrum of political-intelligence activities whose application is constantly adapted to the dynamics of international politics, technological change, and the needs of strategic action on the global stage.

CONCLUSION

The modern world is marked by the parallel existence of visible and invisible wars, with the latter often producing far-reaching consequences because they operate outside the physical domain and redirect aggression into the sphere of the mind, perception, and collective consciousness. Active measures represent a key weapon of this latent type of warfare, since they enable the manipulation of reality, the reshaping of social conditions, and the steering of political behaviour within the targeted population. Malicious political activities such as propaganda, indoctrination, and subversion are not merely accompanying elements of political conflict, but mechanisms of systematic subjugation of the enemy society, which is viewed as a resource that must be seized, assimilated, and gradually integrated into the interests of the aggressive actor. For this reason, active measures have returned to the centre of intelligence and operational activity after the Cold War and have become a primary instrument of contemporary special warfare.

The main advantage of active measures lies in their ability to operate invisibly and unobtrusively, without the use of physical violence that would provoke a reaction, resistance, and national unity. Unlike conventional war, which typically strengthens cohesion among the attacked population, unconventional action produces the opposite effect. It atomises society, deepens existing tensions, and amplifies differences based on race, class, political orientation, identity, or education, thereby creating conditions for internal fragmentation that becomes useful to the aggressor. The targeted society does not collapse as a result of external force, but as the consequence of its own internal fractures, induced and coordinated from the outside. Here lies the sophistication of political violence carried out through active measures: instead of destroying the body, it undermines the community's ability to think critically, make rational decisions, and maintain political cohesion. The modern digital environment has further multiplied the power of active measures, allowing

identities, perceptions, and narratives to circulate far more rapidly and aggressively than in previous eras. Social networks have become a new battlefield where artificial conflicts are constructed, marginal groups are radicalised, and pseudo-movements emerge without real ideological foundations, giving aggressive actors space for orchestrated intervention. This phenomenon is not new. During the Cold War, the Soviet Union infiltrated and supported various social movements in the United States in order to undermine social cohesion and damage the legitimacy of the political system. Today, the same patterns are repeated, but through more sophisticated digital and cognitive platforms that allow deeper and faster penetration into the social structure of targeted communities.

Although active measures consist of a wide spectrum of activities, their central axis remains disinformation, which enables the creation of a new socio-political narrative through the distribution of false, fabricated, and manipulative information. Soviet operations such as “Denver” and “Pandora” remain lasting examples of successful subversive action, while the modern digital environment generates new disinformation campaigns daily, each finding its audience and repeatedly producing political disruption. In this sense, disinformation is not simply a technique but a fundamental tool for achieving strategic changes within a targeted community.

Therefore, active measures represent a powerful weapon of special warfare through which internal conflicts are induced, social confusion is produced, and the ability of a political community to act rationally is undermined. Their ultimate goal is not only to weaken the population, but to transform it into a docile, passive, and mutually divided mass that unknowingly fulfils the interests of the aggressor. Such a condition creates sufficient space for the unimpeded execution of other political, economic, and intelligence activities that gradually reshape the power structure, sovereignty, and political architecture of the targeted society. Active measures are therefore not merely an auxiliary element of modern confrontation, but the central instrument of political violence and the fundamental mechanism of contemporary intelligence-operational strategies.

Bibliography

- Andrew, C., & Mitrokhin, V. (2000). *The Sword and the Shield: The Mitrokhin Archive and the Secret History of KGB*. Basic Books.
- Axworthy, M. (2016). *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*. Oxford: Oxford University Press.
- Bergman, R. (2018). *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*. New York: Penguin Random House LCC.
- Bezmenov, Y. A. (1985). Soviet Subversion of The Free World. (G. E. Griffin, Voditelj intervjuja) Preuzeto od https://youtu.be/sQN4c3uN_tA
- Bloom, W. (2003). *Killing Hope*. London: Zed Books.
- Bolsover, G., & Howard, P. (2017). Computational Propaganda and Political Big Data: Moving Toward a More Critical Research Agenda. *Big Data*.
- Brady, A.-M. (2015). China's Foreign Propaganda Machine. *Journal of Democracy*, 51-59.
- Brooks, S. G., & Wohlforth, W. C. (2016). *America Abroad: The United States' Global Role in the 21st Century*. Oxford : Oxford University Press.
- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear: National Security Problem in International Relations*. Brighton, Sussex: Wheatsheaf Books.
- Clarke, R. A., & Knake, R. K. (2019). *The Fifth Domain - Defending Our Country, Our Companies, and Ourselves in the Age of Cyber Threats*. New York: Penguin Press.
- CNN. (10. 05 2000). *Inside the KGB - An interview with retired KGB Maj. Gen. Oleg Kalugin*. Preuzeto od CNN Interactive: <http://www3.cnn.com/SPECIALS/cold.war/episodes/21/interviews/kalugin/>
- Coşkun, A. (22. 06 2023). *Continuity and change in Turkish foreign policy*. Preuzeto od Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/ac-turkey-defense-journal/continuity-and-change-in-turkish-foreign-policy>
- Donnelly, J. (2006). Sovereign Inequalities and Hierarchy in Anarchy: American Power and International Society. *European Journal of International Relations*, 139-170.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm . *Journal of Communication*, 51–58.
- Fang, L. (20. 12 2022). *Twitter Aided the Pentagon in Its Covert Online Propaganda Campaign*. Preuzeto od The Intercept: <https://theintercept.com/2022/12/20/twitter-dod-us-military-accounts>

- Fridman, O. (2017). Hybrid Warfare or Gibrinay Yoyna? *RUSI Journal* 162, no. 1, 42-49.
- Galeotti, M. (2019). Active Measures: Russia's Covert Geopolitical Operations. *Marshall Center Security Insight*, no. 31.
- Galeotti, M. (2021). Active Measures: Russia's Covert Global Reach. U G. P. Herd, *Russia's Global Reach: A Security and Statecraft Assessment* (str. 118-126). The George C. Marshall European Center for Security Studies .
- Galeotti, M. (2022). *The Weaponisation of Everything - A Field Guide to The New Way of War*. New Heaven and London: Yale University Press.
- Haile, Y. A. (2024). The theoretical wedding of computational propaganda and information operations: Unraveling digital manipulation in conflict zones. *New Media & Society*.
- Hamilton, C., & Ohlberg, M. (2020). *Hidden Hand: Exposing How the Chinese Communist Party is Reshaping the World*. New York: Oneworld Publications.
- Jasper, S. (2020). *Russian Cyber Operations*. Washington DC: Georgetown University Press.
- Katz, E., & Lazarsfeld, P. (1955). *Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communications*. New York: Free Press.
- Kilcullen, D. (2020). *The Dragons and The Snakes: How the Rest Learned to Fight the West*. Oxford: Oxford University Press.
- Kostyrev, A. (2023). NATO-Ukraine Strategic Communications: Theory and Practice. *Hileya Scientific Bulletin*, 82-95.
- Kramer, M. (2019). Operation "Denver": The East German Ministry of State Security and the KGB's AIDS Disinformation Campaign, 1985–1986 (Part 1). *Journal of Cold War Studies* , 71–123. Preuzeto od The MITPress Reader.
- Kux, D. (1985). SOVIET ACTIVE MEASURES AND DISINFORMATION: OVERVIEW AND ASSESSMENT. *The US Army War College Quarterly*, 19-28.
- Lange-Ionatamishvili, E. (2015). *Analysis of Russia's information campaign against Ukraine*. Riga: NATO StratCom COE.
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, 176-187.
- Middle East Eye. (03. 10 2025). *Israel paying US influencers to reverse negative public opinion: Report*. Preuzeto od Middle East Eye: <https://www.middleeasteye.net/news/israel-paying-us-influencers-reverse-negative-public-opinion-report>

- Middle East Monitor. (02. 10 2025). *Israel pays influencers up to \$7,000 per post to occupy information space*. Preuzeto od Middle East Monitor: <https://www.middleeastmonitor.com/20251002-israel-pays-influencers-up-to-7000-per-post-to-occupy-information-space>
- Military Balance. (2015). Complex Crises Call for Adaptable and Durable Capabilities. *Military Balance*, 1-5.
- Mueller, R. S. (2019). *Report On The Investigation Into Russian Interference In The 2016 Presidential Election*. Washington, D.C. : U.S. Department of Justice .
- Muhić, E. (2024). Operativna upotreba OSINT-a u istraživanju organiziranih kriminalnih grupa. *Zaštita i sigurnost*, 4(2), 314-338.
- Muhić, E. (2025). Psihološke operacije na društvenim mrežama - primjeri, tehnike, taktike i procedure. *Zaštita i sigurnost*, 5(1). doi:<https://doi.org/10.70329/2744-2403.2025.5.9.7>
- Muhić, E. (2025). *Teoretsko-metodološki aspekti specijalnog rata* . Sarajevo: FKN - Doktorska disertacija.
- NATO StratCom COE. (2020). *Social Media Manipulation*. Riga: NATO StratCom COE.
- Prados, J. (2006). *Safe for Democracy: The Secret Wars of the CIA*. Chicago : Ivan R. Dee.
- Radin, A., Demus, A., & Marcinek, K. (2020). *Understanding Russian Subversion: Patterns, Threats, and Responses*. RAND .
- Rid, T. (2019). *Active Measures: The Secret History of Disinformation and Political Warfare*. New York: Farar, Strauss and Birdux.
- Thomas, T. (2014). Russia's Information Warfare Strategy: Can the Nation Cope in Future Conflicts? *Journal of Slavic Military Studies*, 101–130.
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). *Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Council of Europe.
- Yablokov, I., & Chatterje-Doody, P. (2022). *Russia Today and Conspiracy Theories*. London: Routledge.
- Yaqub, Z., & Tabassum, S. (2025). Israel's Soft Power Application through Digital Diplomacy against Hamas to Iran Wars (2023-2025). *Advance Social Science Archive Journal* .

